

ВИЛЕНСКИЙ

ВѢСТНИКЪ

ГАЗЕТА

ОФИЦИАЛЬНАЯ, ПОЛИТИЧЕСКАЯ И ЛИТЕРАТУРНАЯ.

KURIER

WILEŃSKI

GAZETA

URZĘDOWA, POLITYCZNA I LITERACKA.

ВЫХОДИТЪ ПО ВТОРНИКАМЪ И ПЯТНИЦАМЪ.

WYCHODZI WE WTORKI I PIĄTKI.

Цѣна на мѣста: За годъ 10 р. За полъ-года 5 р. За четверть года 3 р. За 1 мѣсяць 1 р. За 15 дней 50 коп. За 10 дней 30 коп. За 5 дней 15 коп. За 3 дня 10 коп. За 1 день 5 коп. За объявленіе: За строку изъ 40 буквъ платится 17 коп. сер.

Сѣна на мѣстахъ: Рoczna rs. 10. Półroczna rs. 5. Kwartałowa rs. 3. Miesięczna rs. 1. Z przesyłką: Roczna rs. 12. Półroczna rs. 6. Kwartałowa rs. 3 kop. 50. Za wiersz do 40 liter ogłoszenia płaci się 17 kop. sr.

СОДЕРЖАНІЕ.

Часть неофициальная: Москва. — О новыхъ серияхъ. — Открытіе частныхъ учеб. заведеній. — О дѣлѣ Ковен. губ. — Часть неофициальная: Иностранная павильонъ: Общее обозрѣніе. — Италия. — Франція. — Англія. — Австрія. — Пруссія. — Греція. — Телеграфическія депешы. — Дѣла: О дѣлѣ: Сѣверъ. — Мѣстное обозрѣніе. — Выдержки изъ газетъ и журналовъ. — Письмо о курении табаку и сигаръ. — Письмо изъ Олонецъ, изъ Вятскаго уѣзда и изъ Одессы. — Сѣверъ. — Текущія извѣст. — Биржевой указъ. — Некрологъ. — Виленскій днев. — Объявленія.

T R E S C.

Дѣла: О дѣлѣ: Москва. — О новыхъ серияхъ. — Открытіе научныхъ закладовъ. — О чинахъ Ковен. губ. до справъ виленскихъ урядовъ. — Вильно. — Дѣла: О дѣлѣ: Вѣдомости заграничныя. — Поглядъ оглоу. — Влочы. — Франція. — Англія. — Австрія. — Пруссія. — Греція. — Телеграфическія депешы. — Дѣла: О дѣлѣ: Размѣсто. — Прегляды: мѣстныя и писмъ czasowych. — List o paleniu tytoniu i cygar. — Listy: z Owrucza, z Belska i z Odessy. — Rozmaitości. — Wiad. bieżące. — Kursa giełd. — Nekrolog. — Dziennik Wileński. — Ogłoszenia.

Часть оофициальная.

Москва 18-го ноября. Сего числа Ихъ Императорскія Величества, ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ и ГОСУДАРЫНЯ ИМПЕРАТРИЦА, отслушавъ божественную похвостную литургію въ дворцовой церкви Рождества Пресвятыя Богородицы, изволили приниматьъ въ большомъ кремлевскомъ дворѣ, московское дворянство и сѣхъавшихся въ Москву гг. дворянскихъ предводителей и дворянъ, нѣкоторыхъ другихъ губерній.

Съ 11 часовъ утра гг. дворяне, извѣщенные о Всемилостивѣйшемъ соизволеніи ГОСУДАРИ ИМПЕРАТОРА принять ихъ, начали собираться въ назначенную для пріема обширную андреевскую залу кремлевскаго дворца. Кромѣ московскаго губернскаго предводителя князя Гагарина и всѣхъ уѣздныхъ предводителей московскаго дворянства, тамъ находились: гг. губернскіе предводители: нижегородскій Стреломуховъ, владимирскій Солениковъ, рязанскій Реткинъ, казушскій Шуклинъ, холмскій Ковалевъ, исправляющіе должность губернскихъ предводителей: тверскаго, Сухотинъ, тульскаго Коптевъ, ярославскаго, Осипкинъ, гродненскаго, гр. Старжинскій, смоленскаго, Потекинъ, нѣкоторые уѣздные предводители сосѣднихъ губерній и значительное число мировыхъ посредниковъ. Между сими послѣдними были также нѣкоторые изъ другихъ губерній. Такъ, напримеръ, всѣ мировые посредники вышеупомянутого уѣзда, тверской губерніи, прибыли въ Москву, вмѣстѣ съ председателемъ ихъ сѣзда, вышеупомянутымъ уѣзднымъ предводителемъ. Въ рядахъ московскаго дворянства находились лица, прежде занимавшія, или нынѣ еще занимающія высшія должности въ государственномъ управленіи: адмиралъ, генералъ-адъютантъ, свѣтлейшій князь Меншиковъ, московскій генералъ-губернаторъ генералъ-адъютантъ Тучковъ, генералъ-адъютантъ князь Долгоруковъ, обер-гофмаршалъ графъ Шуваловъ, министръ внутреннихъ дѣлъ, статсъ-секретарь Вадуевъ, генералъ-адъютантъ Шилевъ, генералъ отъ инфантерій Оеросимовъ, сенаторы: князь Лобановъ-Ростовскій, князь Урусовъ, князь Трубецкой, Чертовъ, Ахлестинъ и многіе другіе.

Въ половинѣ 1-го часа по полудни, Ихъ Величества, изволили вступить въ залу, въ сопровожденіи Ихъ свѣтъ и находившихся въ Москвѣ высшихъ государственныхъ чиновъ. Въ числѣ ихъ были: министръ Императорскаго Двора, графъ Адлербергъ, обер-камергеръ, графъ Римоньеръ, обер-гофмейстеръ, князь Трубецкой, министры, статсъ-секретарь дарства польскаго Ленскій, обер-церемонімейстеръ, графъ Борхъ, и управляющій

министерствомъ народнаго просвѣщенія, статсъ-секретарь Головинъ.

ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ, по входѣ въ залу, изволили обратиться къ собравшемуся дворянству со следующими словами:

„Мнѣ особенно пріятно, господа, видѣть васъ собравшимися здѣсь, въ нашей древней столицѣ, которая мнѣ вдвойнѣ дорога, какъ собственная Моя колыбель. Я радъ, что могу вамъ повторить то, что новгородское дворянство отъ Меня слышало, въ день празднованія тысячелѣтія русскаго государства.“

„Я привыкъ, вернувшись чувствомъ преданности нашего дворянства, преданности неразрывной престолу и отечеству, которую оно столь часто на дѣлѣ доказывало, въ особенности въ годы тяжкихъ испытаній нашего отечества, какъ то было еще въ недавнее время.“

„Я увѣренъ, господа, что дворянство наше будетъ и впредь лучшимъ опорою престола, такъ оно всегда было и должно быть. Вотъ почему, Я надѣюсь на васъ, господа, на ваше единодушіе помогать Мнѣ во всемъ, что клонится ко благу и могуществу дорогого отечества нашего. Да поможетъ намъ въ этомъ Богъ, и да будетъ благословенъ не Его сынъ!“

„А вы, господа московскіе дворяне, знаете, что Я за особую честь считаю принадлежать, какъ помѣщикъ вашей губерніи, къ вашей средѣ. Благодаря вамъ, за вашъ радужный пріемъ, который Я умѣю цѣнить.“

Дворянство, единодушною толпою окружившее своего Государя, отвѣчало громкимъ, продолжительнымъ, единогласнымъ ура! Когда тишина возобновилась, ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРУ угодно было произнести еще нѣсколько милостивыхъ словъ къ дворянству, въ которыхъ выражалось: Въ сочашіи къ нему довѣріе, удовольствіе видѣть Себя, въ средѣ его и постоянная заботливость о благе всѣхъ вѣроподанныхъ Его Величества. То же ура! сопровождало, можно сказать, каждое изреченіе Государя.

Послѣ сего, Ихъ Императорскія Величества, представлялись гг. губернскіе дворянскіе предводители. Затѣмъ ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ и ГОСУДАРЫНЯ ИМПЕРАТРИЦА изволили шествовать по всей залѣ, окруженные тѣсными рядами дворянства. Почти всѣ и каждый были оставлены въ сочашіи и вниманіи. Ихъ Величества, въ особенности изволили обращаться къ уѣзднымъ предводителямъ и мировымъ посредникамъ, въ настоящее время признаннымъ къ ближайшему участію въ великомъ дѣлѣ устройства новыхъ

рентную плату, по 5 коп. серебромъ, и кромѣ всего этого, отличаются чрезвычайнымъ разнообразіемъ: есть, напримеръ, состоящіе изъ двухъ софѣ, въ видѣ городскихъ каретъ, двухъ-этажные, и даже въ одну лошадь. Послѣдніе устроены на 8 осей, а прочіе на 15—25. Устроены они по-разному въ Варшавѣ, какъ и слѣдовало ожидать, нанесло ударъ городскимъ извозчикамъ, не смотря на ихъ крики, проклятія, и даже формальныя жалобы. Конечно, существующая въ Варшавѣ такса для извозчиковъ, по 20 коп. сер. за конѣцъ, весьма умеренна, и притомъ варшавскіе извозчики вѣдуть не иначе, какъ въ колѣсѣхъ и парой; но въ видѣ надо согласиться, что удобство, соединенное съ возможною дешевизною, составляетъ необходимое условіе общественной жизни въ большихъ городахъ, и въ этомъ отношеніи варшавскіе омнибусы вполне достигаютъ своей цѣли. Публика оцѣнила это общепольное учрежденіе и наградила его полнымъ вниманіемъ. По крайней мѣрѣ въ такомъ положеніи было это дѣло при выхадѣ моемъ изъ Варшавы.

Но увы! оставшая столица Польши, мнѣ пришлось имѣть дѣло съ другою новостью, оставшею по себѣ далеко не сладкія воспоминанія. Въ вѣрно догадываетесь, что рѣчь идетъ о петербургско-варшавской желѣзной дорогѣ, и именно объ участіи ея между Варшавою и Вильно. Если допустить совершенство, не только въ хорошесть, но и въ дурномъ, то конечно почтенная компанія желѣзныхъ дорогъ не имѣетъ себѣ равной, и премія англичанъ за самый неудобный въ мірѣ экипажъ принадлежить ей безспорно. Какъ путешественникъ, я не могу входить въ причины такого безобразнаго устройства, а просто расскажу то, что видѣлъ и слышалъ. Съ перваго шагу на петербургско-варшавскую дорогу, въ видѣ, что тамъ все устроено противъ путешественника. Самое важное — это отсутствіе всякихъ положительныхъ правилъ, о которыхъ не много знаете и отъ самихъ чиновниковъ желѣзной дороги, говоря мимоходомъ, не отличающихся большою вѣжливостію. Вездѣ, напримеръ, на благоустроенныхъ желѣзныхъ дорогахъ, вещи пассажировъ, отправляющихся съ ранними утренними поездами, принимаются съ вечера, особенно, если вещей мно-

го. Въ Варшавѣ вамъ также скажутъ, что это возможно; но вы рискуете прислать вещи на Прагу (гдѣ находится вокзалъ), развѣ для того, чтобы тотчасъ узрѣти ихъ обратно въ Варшаву, потому что, или не найдете никого изъ чиновниковъ, или вамъ скажутъ, что вашихъ вещей, по большому количеству, нельзя принять въ пассажирскій поездъ, или же, наконецъ, просто объявятъ, что вещей нѣкуда сложить на ночь. Итъ-де еще нагауза. Все это случилось и со мною. Обращаюсь однако къ самому процессу отъѣзда. Для этого необходимо разумѣется, купить билетъ и потомъ сдать вещи, если это послѣднее не сдѣлано накануне. Всего этого можно достигнуть только самымъ насильственнымъ образомъ, потому что продажа билетовъ и пріемъ вещей производятся въ двухъ узкихъ коридорахъ, наполненныхъ въ переполненныхъ публичкою среди страшныхъ сквозныхъ вѣтровъ, разгуливающихъ по всѣмъ направленіямъ. Для продажи билетовъ всѣхъ трехъ классовъ устроена только одна касса — маленькое окошечко, часть котораго занята полицейскимъ агентомъ, для наблюденія, чтобы никто изъ безпаспортныхъ не воспользовался билетомъ, — предосторожность безполезная, потому что самые исправные паспорта бываютъ именно у людей подозрительныхъ и неблагонадежныхъ. Много трудовъ и матеріальныхъ успѣвъ надо для получения билета, но все это ничто въ сравненіи съ сдачею вещей. Тамъ, если вы наконецъ и доберетесь къ роковому прилавку, то этимъ равно ничего не достигнете; самое трудное — занять свою личность и физіономію среди закрывающихся васъ горъ чемадановъ, сундуковъ и прочей пассажирской утвари. Экспедиторъ никакъ васъ не увидитъ, а вы его, развѣ въ щелку, между чемаданами. Тутъ каждый заявляетъ себя по своему: одинъ поднимаетъ руки, другіе, рахочитывая на состраданность экспедитора, жалостными воплями, а другіе просто криками. Наконецъ поездъ тронулся. Но я считаю обязанностью предупредить гг. путешественниковъ, чтобы запасались продовольствіемъ до самаго Вильна, потому что на всемъ этомъ пространствѣ, или вовсе нѣтъ буфетовъ, или если и есть, то буквально недоступны, гдѣ вы натолкнетесь

наохаетесь и все-таки ничего не добудете. Нѣкоторые изъ этихъ буфетовъ устроены чрезвычайно оригинально и въ высшей степени осмотрительно, совершенно какъ касса варшавскаго вокзала. Весь буфетъ состоитъ изъ маленькаго окошечка, въ которое подаютъ вамъ, по предъявленіи денегъ, тарелку супу или кусокъ мяса. Съ прібытіемъ поезда, окошечко объявляется въ осадномъ положеніи. Едва десятый успѣетъ пробиться къ окошечку, прочіе должны довольствоваться только тѣмъ, что ихъ непременно обольютъ супомъ, или какимъ нибудь соусомъ; потому что выйти съ добытымъ кушаньемъ также не легко, какъ и проты оконъ, — только и слышны крики несчастныхъ любителей: осторожнее, берегитесь, обидно! Въ Вильно поездъ приходитъ въ 12 часовъ ночи; здѣсь вы должны ожидать до трехъ часовъ утра поезда отъ прусской границы, и въ это же время занять: отъ скуки, покупкою билета въ Петербургъ и сдачею вашихъ вещей, потому что въ Варшавѣ поезда не отправляютъ прямо до Петербурга, а только до Вильна. Можете представить, каково пробывать три часа въ глубокую ночь, въ вокзалѣ, гдѣ иной разъ негдѣ и присѣсть, потому что стульевъ очень мало, и вставши съ занятаго мѣста, никакъ ужъ на него болѣе не поладить. Вотъ какими удобствами награждаетъ насъ французская компанія за тѣ хорошія деньги, которыя мы, путешественники, ей платимъ. Вы знаете, напримеръ, въ вагонахъ 2-го класса, предназначенныхъ въ благоустроенной Европѣ по крайней мѣрѣ, во всей Германіи, Пруссіи, Австріи и Бельгіи, для порядочнаго класса общества, рѣшительно нѣтъ возможности встать, — такъ они дурно устроены. Слѣдовательно необходимо брать мѣсто въ первомъ классѣ и платить болѣе. Что касается платы за провозъ вещей, то она непомѣрно высока, по крайней мѣрѣ мнѣ она обшлась отъ Варшавы до Петербурга по два рубля сер. съ пуда, т. е. едва-ли менѣе того, во что обходится провозъ по шоссе, и даже обыкновенной дорогѣ. (Свѣ. Поч.)

СМѢСЬ.

Въ Свѣ. Поч. напечатана слѣдующая любопытная статья: „Кто знаетъ Варшаву, дѣтъ десять тому назадъ, тотъ вѣрно не узналъ бы теперь этого „столичнаго города“ (miasto stoleczne Warszawa), какъ его титуловали. Изъ прежняго веселаго, разнообразнаго и замѣчательнаго по дешевизнѣ города, Варшава сдѣлалась въ послѣднее время действительною столицей скуки, однообразія и дороговизны. Всѣ публичныя увеселенія рѣшительно въ ней прекратились. Театръ уналь до того, что выручка 300 руб. сер. считается несмѣлочною рѣдкостью. Всякая публичная музыка, по крайней мѣрѣ, и времена музыкальных вечеровъ, баловъ, „пріятельскихъ“ баловъ и бѣшеныхъ карнаваловъ извѣстны теперь развѣ по преданію. Прибавьте къ этому всеобщій трауръ женщинъ, поражающій своимъ чернымъ однообразіемъ, и вы будете имѣть вѣрное понятіе о теперешней Варшавѣ.“

Странно однако, что и при такомъ направленіи, въ городѣ замѣчается постоянное движеніе, правда, нѣкое, безжизненное, но всегда многочисленное, — до того, что спекулянты начали даже извлекать изъ него большія выгоды. Я хочу именно сказать нѣсколько словъ о помощи общественнымъ учрежденіямъ въ Варшавѣ, о городскихъ омнибусахъ, — учрежденіи, замѣчательномъ по тому въ особенности, что здѣсь, въ противуположность общему порядку, выгоды одного лица соединены съ действительнымъ удобствомъ для публики. Варшавскіе омнибусы, которыхъ было въ послѣднее время не менѣе тридцати, далеко не похожи на карикатурные петербургскіе. Они очень красивы снаружи; устроены не только удобно, но даже комфортабельно; запряжены прекрасными рослыми лошадьми, въ самой неукоризненной аэру; ходятъ по всѣмъ возможнымъ направленіямъ, въ отдаленныя оконечности города, какъ то: въ уяздовскую аллею, къ вольской заставѣ, къ вокзалу с.-петербургско-варшавской желѣзной дороги, и т. п. берутъ самую умѣ-

установление добровольныхъ складокъ и употребленіе мірскихъ капиталовъ, по ст. 34 общ. пол., предоставленію сельскимъ обществамъ; мірскія же повинности, отбываніе которыхъ обязательно для крестьянъ поименованныхъ въ ст. 179 общ. пол., уведомили мирового посредника, что они не находятъ себя въ правѣ разрѣшить означенное представленіе, прося его при томъ указать сельскимъ обществамъ на пользу отъ приведенія въ исполненіе его предположенія. д) По вопросу Виленскаго приказа о общественномъ прирѣдѣ: съ кого именно слѣдуетъ взыскивать установленную плату за пользованіе временно-обязанныхъ крестьянъ, въ подвѣдственныхъ приказу больницахъ, съ 19 февраля 1861 года, присутствіе опредѣлило: уведомятъ приказъ, что по смыслу ст. 17 прав. о пор. прив. въ дѣйств. полож., плата за леченіе больныхъ, до введенія въ дѣйствіе уставной грамоты въ вѣдѣніи, должна быть взыскана съ помѣщика, по введеніи же въ дѣйствіе грамоты съ сельскихъ обществъ. и) утверждѣнію, какъ оказавшейся составленнымъ правильно, проектъ распределенія суммы назначенной въ пособіе мелкопомѣстнымъ владѣльцамъ Ошминскаго уѣзда.

(Окончаніе слѣд.)

ВІЛЬНО.

Отъ комитета для наблюденія за правильностію торговли салотными припасами въ г. Вильно.

ТАКСА

За фунтъ.	Коп.
Французскихъ пшен. бѣлыхъ булокъ	7
Ржаного пшкв. бѣлаго Нѣмец. пекар.	7
Ржан. пшкв. Евр. пекар.	2 1/4
Рыбнаго обыкновеннаго	1 1/2
Маса	6
1 сорта	4 1/2
2 —	3
3 —	3
Сала говяжьяго	16
Телятины	6 1/2
Маса говяжьяго копирнаго (для Евреевъ)	9
Маса свиного свижаго	13 1/2
— копченнаго	17
Шинку свиного	14 1/2
Сала свиного	25
Масла коровьяго хорошаго	2
Соли поваренной	2 1/2
Иныхъ	3
Крупъ	3
Овсяныхъ	3
Гречневыхъ	3
Яищъ куриныхъ копа (60 яищъ)	90

Вѣрно: предсѣдатель комитета П. Масодовъ.

нѣй опеки: на kim налѣзъ послѣдовать установленію оплате за леченіе временно-обязанныхъ вѣсчанъ от 19 лутаго 1861 року, урядъ постановилъ: заавидовати опеке, із подлуг арт. 17 пр. о заст. уст., оплата за леченіе передъ впроваденіемъ листу над. повинна быти уисечанаъ przez обывателя, а по впроваденію листу над. przez гromady wiejskie. — Затверджено, jako слушне улоzony, проект rozkladu zapomogi dla wlaszciceli drobnych ptu oszmialskiego.

(Dokończenie nastąpi).

WILNO.

Od komitetu dla przestrzegania słusznosci w handlu artykułami żywnosci w Wilnie.

ТАКСА

За фунтъ.	Коп.
Французскихъ пшенныхъ бѣлыхъ булокъ	7
Зытнаго пытowego бѣлагаго в пекар.	7
ничи немецкихъ	3
Зытнаго в жydовскихъ пекарняхъ	2 1/4
Разowego звычайнаго	1 1/2

Kurjer Wileński

wychodzić będzie w r. 1863 w tym samym układzie.

Osoby życzące prenumerować to pismo upraszają się o wczesne zgłoszenie się, przed 1 grudnia, jeżeli nieuszczą doznać zwłoki w otrzymaniu pierwszych numerów.

Cena roczna w Wilnie rsr. 10

Z przesyłką — 12

Półroczna w Wilnie — 5

Z przesyłką — 6

Kwartalowa w Wilnie — 3

Z przesyłką — 3 k. 50

Miesięcznie w Wilnie — 1

Prenumerować można w Wilnie: w biurze Redakcji, oraz w Ekspedycji gazet.

W Mińsku u W. Prokopowicza.

W Kijowie u p. Idzikowskiego.

W Żytomierzu u p. Butkiewicza.

W Kamieńcu P. o. d. u p. Kallenbacha.

W Kownie u p. Emila Mrongowiusa.

W St. Petersburgu u pp. Wolfa i Kraszeninnikowa.

W Moskwie u Czerenina (ul. Nikolska, d. hr. Szeremetiewa).

Nadto w kancelarych JW. marszałków państwowych, w biurach pocztowych i u osób uproszonych.

Redaktor A. H. KIRKOR.

Dział nieurzędowy.

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

Pogląd ogólny.

Konieczność oznajomienia czytelników z dokumentami dyplomatycznymi w sprawie greckiej nie pozwoliła nam w przeszłym poglądzie uwzględnić o tem, co się za Alpami dzieje. Dziś, kiedy rzeczy dochodzą we Włoszech do niejakiego rozwiązania, przebieżmy bystrym rzutem oka to pasmo zdarzeń, na które miłośnikom zasad wyzwolonych z boleścią i zadumą patrzeć przyszło.

Włochy rozpadły się na dwa obozy: jeden, zwolenników zasad wstecznych, nieprzyjaciół wszelkiego rozwoju, upartych obrońców dawnego porządku rzeczy, opartego na podziałach półwyspu.

Obóz ten możnaby, ale nielicznych a ięsp wspierany przez silnie nadwątloną ale dotąd niepożytą politykę austriacką, przedstawia pierwiastek krajowi obcy, działac dodatnio niezdolny, lecz w ujemnym kierunku nadzwyczaj szkodliwy. Drugi obóz, całos niemal narodu składający, już dawno przewaga liczb, rozum, i enty wziąłby górę, gdyby na nieszczęście, nie wybujały w nim wprost przeciwnie przekonania co do wyboru środków, mocą których do ustalenia roli Włoch jednolitych dojść należy. Ta zgubna różność wyobrażeń pędzi wyznawców tejże samej wielkiej idei, na dwa przeciwne sobie gościnnie: działania samoistnego, i działania z Francją i przez Francję. Owoż ten drugi gościeńiec, za którym przemawia doświadczenie, rozum, najdroższe polityczne pojęcia, utrudniony został przez Napoleona III takimi zawościami, że tylko niezmierz zwałczyć się nie dajaca ciępiuchosć, tylko niezłomne, obstawanie przy prawdziwie i raz poslubionych zasadach, uprzątnąć te zawady byłoby zdolne. Opatrzność szczerodrobliwie najsłwiejsze umysłowe skarby rozsiała między Włochami: żaden niewątpliwie kraj w Europie nie posiada tak ogromnej liczby mężów swiatlych i przenikliwych, jak apeniński półwysp. Stanowią oni ozdobę i nadzieję narodu, i gotowi są wytrwać pracą przemódz wszystkie rzeczywiście i pozorne zawady. Oświecając lud z jednej uzbierając go z drugiej strony, chcą doprowadzić do równowagi te dwie najpotężniejsze dzwignie postępu ludzkości, i jakimi Bóg swiat obdarzył: swiatłość i siłę. Rok lub dwa zupełnej spokojności i zgody obywatelskiej, zapewniłyby ziszczanie najprawdowszych pragnień narodu. Tymczasem druga część tegoż obozu, stanowiąca niezmierna większość, z wysoko bijącym sercem, z gotowoscia do najwyższych poświęceń, silna zasługami całego życia, rozszalona nieszczę-

rem postępowaniem Napoleona, woła, że tylko w samojstnem działaniu leży zbawienie i przyszłość Włoch. Liczebna większość ludu włoskiego, kierowana więcej uczuciem niż rozumowaniem, przechyla się raczej ku przewodnikom ruchu, i gdyby rzecz poszła na powszechne głosowanie, niepodlega najmniejszej wątpliwości, że stronnictwo samojstnego o działania, otrzymało by najświetniejsze zwycięstwo. W takim stanie umysłów we Włoszech, inaczej być nie mogło, tylko że dwa przekonania równie szczerze, a więc równie potężne, przybrały pozory nieprzełaganey walki, a w sercach tak czułych i do głębokich wrażeń pociopnych, jak serca włoskie, przekonania zamieniły się w namietność. Cel jest jeden, równie gorąco przez obie strony poslubiony, ale rozdzieliła je dwoiśta wiara w skuteczność obranych środków, do tego stopnia, że zniknęła nawet możliwość doprowadzenia rozstrzelonych zdań narodu do jednego mianownika. Parlament włoski jasnie gwiazdami pierwszej wielkości pod względem rozumu, obywatelstwa i wymowy, na jednym mu tylko zbywa, na stanowczej większości w tym lub owym kierunku woli.

Razem z hrabią Cavour, większość parlamentowa zstąpiła do grobu; niezdolna jej wskrzesić wysoka powaga i powszechnie wielbiona cnota barona Ricasoli; tem mniej potrafiła dokazać tego cudu niepospolita zrzeczność, a nawet dowiedziona tegoś duszy komandora Rattazzi. Większość parlamentowa umarła i niema nadziei, aby w obecnym składzie rzeczy, nawet w powszechnych wyborach nowych posłów sejmowych, odrodzić się mogła. Brak tej większości dotkliwie czuć się dawał w ciągu pierwszego półroczia obrad parlamentowych, chwiejność uchwał nawet najniezbędniejszych, była tak wybitną, że ministrowie wytoczenie na sejm koniecznych nawet ustaw odkładać na później musieli, lekając się, aby namietność nie odepchnęła tego, co rozum i sumienie przyjąć nakazywały.

Gdy ciągłe wicherzenie Francji, ciągła niepewność w jakiej tajemnicza polityka Napoleona sprawę włoską utrzymywała, doprowadziły niecierpliwość stronnictwa ruchu do ostatnich granic, wybuchnęły zamachy sarnickie i aspromonckie, w czasie najniebezpieczszym i największym niebezpieczeństwami grożącym. Będzie to po wszystkie wieki nieśmiertelna chwala dla Wiktora-Emmanuela i dla gabinetu Rattazzi, że zamach Garibaldiego umieli silnie, umiejętnie i z błyskawiczną bystrością stłumić, a natychmiast po zapewnieniu w narodzie świętej powagi prawa, otworzyć zdroje królewskiej łaskawości i głośno objawić przed światem, że nie cel, ale sposób i niewłaściwość czasu podniesienia chorągwi potępiono.

Przy gaszeniu tak szeroko roznieconego pożaru, niepodobna było uniknąć rozciągnięcia stopy wojennej na pewne części kraju, a co zatem poszło, niepodobna było nie zawiesić choć chwilowo niektórych jego swobód. Pan Rattazzi, sprzedając rozlanie się pożogu po całym półwyspie, rozwiązał potrzebne stowarzyszenie polityczne, noszące nazwę w y b a w e c z o , a które jawnie oświadczyło, że za jedynego wodza Garibaldiego uznaje; opatrzył generała La Marmora nieograniczoną władzą do tłumienia w samej zawiei wszelkiego przeciw prawom zamachu, bez względu na okoliczności i osoby.

Zdarzyło się, że trzej postowie sejmowi Mordini, Calvino i Fabrizio, na pierwszą wieść o wyładowaniu Garibaldiego w Sycylii, pospiechli do jego obozu; kiedy zaś z garstką ochotników wódz ludowy do Kalabrii przepłynął, postowie udali się do Neapolu, dokąd poprzędza ich wieść, że zamierzają powstanie w półmilionowym mieście zapalić, pieniądze na wyprawę rzymską zebrać i wojsko do przejścia pod chorągiew rokoszową namówić. Generał La Marmora, niezważając na nietykalność, posłał sejmowym słuzacą, uwięzić ich rozkazał, i gabinet o tem zawiadomił. Zdarzyło się także, że kilku ochotników, którzy do wojska strzelali, kilku zbiegów, śmiercią ukarał. Skoro w skutek amnestji uwięzieni postowie odzyskali, postanowili natychmiast po otwarciu parlamentu, zaskarżyć ministrów, o zgwałcenie w ich osobach konstytucji.

Inni członkowie parlamentu, bądź to z pobudek osobistej dumy, bądź z wiary, że sami lepiej sprawę krajową poprowadzą, bądź nakoniec z dawno tlejącego urazu, postanowili gabinet obalić. Stronnictwa dotąd między sobą niezgodne, podały sobie ręce; pan Buoncompagni podjął się być tłumaczem zarzutów przeciw gabinetowi pana Rattazzi, i wystąpił przeciw niemu z mową, którą czytelnicy Kurjera już

znają. Niezręczna obrona ministrów przez pana Boggio głębiej jeszcze zawziętość przeciwników rozjaśniła; panowie Nicotera, Massari i Crispi, z coraz nowymi zarzutami występowali, margrabia Pepoli, zbijając miotane na towarzyszy pociski, przymoczył gabinetowi przeciwników. Walka wrzała; wypadek był wątpliwy; pan Rattazzi mógł przedwzwać, że rozprawy skończą się zagłosowaniem jednej z tych obojętnych uchwał porządku dziennego, które już na parlamentem włoskim weszły niemal we zwyczaj, które zostawiają watle i chorobliwe życie gabinetowi, niedozwalają mu silną ręką sterować narodową nawa. Lubo więc usprawiedliwił całe postępowanie swojego zarządu wewnętrznego, lubo podobnież generał Durando, najdowodniej okazał, że polityka włoska względem Rzymu, Francji i wszystkich państw europejskich, przedstawiana była z mocą i godnością, lubo dnia 26 listopada, wszyscy przyznać musieli, że widok walki jednego męża przeciw całemu zgromadzeniu był prawdziwie wznośnym; lubo czterogodzinna mowa pana Rattazzi, która zajęła całe posiedzenie i zbila wszystkie zarzuty opozycji, zapewniała mu zwycięstwo, postanowienie przeciw gabinetu już było nieodzowne.

Zdumieni się słuchacze i widzowie, patrząc na pana Rattazzi; drobna i szczupła jego postać, w której zdawało się, że ledwie tleje iskra życia, opromieniała się moralną potęgą i nadała mu dość siły, do dzielnego oporu sprzysiężonemu przeciw sobie namietnościom. Pan Rattazzi, niechciał opuszczać stanowiska jak zwyciężony, i owszem przekonany, że Włochy, nie straciły nie ani na wewnętrznej sile, ani na zewnętrznej powadze, chciał odwołać się do sądu ludu, i doradzał królowi rozwiązanie izby. Wiktor Emmanuel nie rozumiał, aby ten środek miał być nieuchronnym, nie wątpił o miłości ojczyzny posłów, i umyslił, przez utworzenie gabinetu, złożonego z mężów zdolnych a prawych, lecz którzy dotąd nie łączyli się z żadnem stronnictwem, wskrzesić ową parlamentową większość, która dozwoliła hrabiemu Cavour, dokonać nieśmiertelnych przewag, zasługujących na podziwienie świata. Król wzywał margrabiego Villamarina, pana de Casinis, a nakoniec hrabiego Passolini. Ten ostatni zajął się utworzeniem gabinetu w myśl królewską, i zdał się, że podług ostatnich wiadomości z Turynu, z przeszłego czwartku dnia 4 grudnia, dane sobie poruczenie szczęśliwie spełnił. Wczoraj tydzień, w poniedziałek 1 grudnia, pan Rattazzi uwiadomił izbę, że w ręku królewskim złożył rząd kraju, i uroczystie przyrzekł, że ze wszystkich sił swoich wspierać będzie mężów, których król do kierunku sprawą pospolitą powołał. Piękny to jest wzór obywatelstwa, którego nowe królestwo włoskie już tyle dało dowodów.

Co do samej polityki rzymskiej, wszelkie usiłowania Napoleona III ani na włos nie posunęły jej naprzód. Żądania Wiktora Emmanuela, program hrabiego Cavour: kościół wolny w państwie, wolność, stoi silny, niezachwiany, żadne groźby, żadne podstępne obalić go nie zdołają, bo najdroższe potrzeby ludzkości innego rozwiązania mieć nie mogą. Wieki średnie są nauczające jak przestroga, ale było by szaleństwem, pragnąć je dziś naśladować i żadna potęga tego nie dokaze, aby świat miał dobro wolnie wyrzec się dobrodziejstw doświadczenia i zdobyć rozumu.

Posel francuzki, hrabia de Sartiges, już do Turynu przybył i wczoraj tydzień, dnia 1-go grudnia w poniedziałek, listy wierzytelne królowi Wiktorem Emmanuelowi złożył. Gruchnęła wieść, że te listy pełne są życzliwości i szpotać dla sprawy włoskiej, lecz powtarzają to samo, co p. Drouyn de Lhuys w okolicznościach swym wyraża, że Napoleon III, ani papieża Włochom, ani Włoch papieżowi nie poświęci. Nie jest to już żadna tajemnica, że rokowania z Rzymem do niczego nie doprowadzą, cesarz Francuzów będzie musiał nakoniec przekonać się, że Włosi lepiej od niego sprawy włoskie pojmują. Pokój wilafrankski dowiódł, że pod względem politycznym, Napoleon znajdował się w najgłębszym złudzeniu, że dawne widmo pojedynczych udziałności jeszcze żyje, wówczas, kiedy już od wieków grobowym całunem okryte w proch się rozwiato. Gmi jeszcze tę jasną głowę przesad, że religijne pojęcia Włochów nie dozwolają im rozróżnić granic istniejących między władzą duchowną i świecką, lecz myli się, bo to, co dla oddalonych widzów mgła zacięra, to dla bliższych najwyraźniej wzrok uderza.

Przeciwników sprawy włoskiej cieszy wiadomość, że p. von Bismarck pozostał już, czy wkrótce ma rozstać okólnik, tchnący zupełnie duchem pana Drouyn de Lhuys. Szczególniej pan von Bismarck ma z naciskiem przypominać, że Prusy, przy uznaniu królestwa włoskiego, miały na myśli te tylko kraje, które w dniu czym, od tronu greckiego oddała. Francja w tej

1 gatunku	6
2 gatunku	4 1/2
3 gatunku	3
Łoju wolowego	16
Cielęciny	6 1/2
Mięsa wolowego koszerne (dla żydów)	9
Mięsa wieprzowego świeżego	8
— wędzonego	13 1/2
Szpiku wieprzowego	17
Sadła wieprzowego	14 1/2
Masła krowiego dobrego	25
Soli kuchennej	2
Krup	3 1/2
Jęczmiennych	3
Owsianych	3
Gryczanych	3
Jajek kurzych kopa (60 jajek)	90

Zgodnie: Prezes komitetu J. Miasojedow.

uznania, Wiktor Emmanuel rzeczywiście posiadał, i że Prusy, pod względem dobra Europy, stanowisko religijne i polityczne papieża poczytują za nietykalne. Dał by Bóg, aby to było wróżba zgody religijnej ale jeżeli słowa p. Bismarck mają mieć tylko dyplomatyczne znaczenie, zaiste niełatwo odgadnąć, czy w obecnem położeniu gabinetu, na którego czele p. Bismarck stoi, przyjął jego uważać należy za korzystne, czy za szkodę. Podług nas podobny okólnik nie zwiększy wpływu Francji na Włochy i w żadnym razie nie może być inaczej ocenionym tylko jak niezręczne pochlebstwo.

W Prusiech, jeżeli rząd ze zwołania sejmów ziemskich spodziewał się zacerpnąć nowych sił do walki rozpoczętej z wyzwoleniem pierwiastkami kraju, wiele się na tem zawiodło. Adresy nie wszędzie zostały zagłosowane, i za jeden, tchnący feodalizmem, przeprowadzony na Pomorzu, uchwalono dwa, jeden na Szląsku, drugi w Prusiech księżęcych, zagrzewające do szanowania konstytucji. Król Wilhelm, jak to widać z przemowy, którąśmy w dzisiejszym numerze Kurjera umieszcili, wyraźnie oświadczył, że konstytucji zachwiać nie pozwoli, i głęboko żałuje, że tymczasem jeszcze bez budżetu rządzić musi. Spodziewa się wszakże, że to przedko ustanie, i że wszystko na właściwą prawną drogę powróci.

Stosunki zewnętrzne Prus są nadzwyczaj wyteżone z Austrią, Danją, Bawarią, Württembergiem, Hanowerem i Hessją elektoralną, mniej z Saksonją i Hessją wielką księżęcą, ale zawsze dalekie od tej serdeczności, jaka, jeżeli nie z rządami, to przynajmniej z przedstawicielstwami narodowemi tych krajów istniała. Rok kończy się pod ponurym dla Prus wróżbami, a nie nie zapowiada szczęśliwszego zwrotu rzeczy; miłość ludów jest zachwiana, reorganizacja wojska niepewna, a choćby nawet i prawo ja sankcjonowało, wielkie pytanie, czy wystarczy na dodanie rządowy tego moralnego wpływu, jaki Prusy wyzwolone już zdawały się posiadać.

Austria, korzystając z błędów stronnictwa feodalnego w Prusiech, stara się o coraz ściślejze zespolenie się z rządu z rada cesarstwa. Ostatnie prace izby poselskiej, powołność ministrów spraw zagranicznych i wojny w zgodzeniu się na przekładane przez izbę oszczędności, oczywiście uszanowanie, jakim rząd przedstawicielstwo narodowe otacza, jedyną dla Austrii umysły, może mniej we własnym kraju, jak w państwach rzesze niemieckiej składających. Ozuje to Gazeta Krzyżowa i zdradliwie przypomina, że sprawa węgierska unosi się nad cesarstwem austriackim z całą dotychczasową doniosłością. Widocznie Gazeta Krzyżowa ostrzega Niemców, aby nie łudzili się pozorami, i nie opierali swych nadziei na cesarstwie, tak straszliwie wewnątrz nurtowanem. „Można już dziś powiedzieć, odzywa się berliński feodalny dziennik dnia 29 listopada, że świeżo udzielona w Węgrzech amnestja nie sprawiła wrażenia, jakiego po niej oczekiwno. Dowód gotowości korony do zgody nie obudził współczucia na drugim brzegu Lejty. Jest to prawda, nad którą boleć można, lecz zaprzeczyc jej niepodobna. Dziennikarstwo angielskie aż nadto wyraźnie ja wypowiada. Stronnictwo umiarkowane wprawdzie głos zabrało, lecz nie nie zwastuje gotowości do zgody. Przynajnie ono, że prawa 1848 potrzebują przejrzenia, ale dopóty odzywać się z nich nie chce, dopóki rząd nie przedstawi programu pojednawczego. Dyplomata październikowy nie jest dla niego tym programem. Dano do zrozumienia ubożnie, że największe ustępstwo, na jakie sejm węgierski mógłby przyzwolić, byłoby tylko ograniczenie praw pałacyna, które podług ustawy 1848 władzę królewską czynią prawie uludną, tudzież że sejm może przyzwolić na wspólność wojska węgierskiego z ogólną siłą zbrojną krajową. Spodziewano się, że deputacje udadzą się do Wiednia dla wyurządzenia wdzięczności królowi za amnestję, lecz dziś zupełnie pisma węgierskie o tem zamilkły.

Sejmy ziemskie, które miały rozpocząć swe czynności w dniu 10 grudnia, odłożono do 10 stycznia przyszłego roku. Być może, że nastąpiło to z uwagi przez komitet sejm dalmackiego przełożonych, które czytelnicy w dzisiejszym Kurjerze pod Austrią znajdują, ale może tai się w tem głębsza polityczna przyczyna. Z Grecji, prócz wiadomości, jakieśmy w dzisiejszym Kurjerze umieszcili, to tylko stanowczego zaszło, że pełnomocnik rosyjski zawiadomił pana Bulgaris prezesa rządu tymczasowego w Atenach, iż gabinet petersburski nie odstępuje od zastrzeżeń protokołu londyńskiego, który pokrewnych książąt państw opiekuń-

mierze działa zgodnie z Rossją, widocznie dla uchylenia kandydatury królewicza Alfreda. Lord Russell przebiegł nie pójść, ale doradza Grekom, aby głosy swoje przeznaczyli na księcia angielskiego, przesłali na arekscję Maksymiliana. Żadne prawo pisane nie sprzeciwia się wyborowi tego najznakomitszego głowa i sercem członka habsburskiej rodziny; osadzenie go atoli na tronie greckim miało by tak ogromną doniosłość na politykę wschodnią cesarstwa austriackiego, otworzyło by tak szerokie wrota dla utworzenia hellenicko-słowiańskiego państwa, że lord Russell, w doradzaniu tego wyboru, mógł mieć jedynie na celu rzucenie jabłka niezgody, z którego nowa trojańska wojna wyrodićby się mogła.

Jutro we środę ukończą się wybory posłów na zgromadzenie narodowe ateńskie. Boże błogostaw i oświeć Greków.

Włochy.

Turyń 25 listopada. Stan umysłów przedstawiceli narodowych jest niepokojący. Namietności zbyt są rozróżniane; posiedzenie wczorajsze było nadzwyczaj burzliwe; dziennik Italia w sprawozdaniu swoim rzuca zaledwie słaby odłask tego, co się w izbie działo. Żalować przychodzi, że margr. Pepoli uniesiony zapalem mówczym, zapomniawszy, iż jest ministrem, o mało nie dotknął naj. osoby, której imię nazawse powinno być obce we wszelkich parlamentowych sporach. P. Pepoli w niejakim sposób zachwiał dół swych towarzyszy. Obraz dawniejszej polityki prezesa rady obudził drażniące wspomnienia. P. Mellani i de Cesare wdali się w zatargę, która zaledwie zatrzymała się chwil kilka na polu prawem, wnet przeniosła się na błędotręty klótni muniępalnych i osobistych.

Słychać tu już o jednym lub dwóch pojedynkach; na próżno było by wchodzić w szczegóły, bo nie znikła jeszcze nadzieja polubownego zafiatowania tej smutnej zwady. Wiadomość o rozwiązaniu izby zdawała się wczoraj nabywać pewnego stopnia prawdopodobieństwa. Mówią też, że minister spraw wewnętrznych zapytywał wszystkich prefektów, czy mogą odpowiedzieć za spokojność powszechną w zarządzaniu przez siebie krajach, w razie powrotu posłów do domów.

P. Nicotera, który pierwszy był zapisany na liście mówców, zabrał dziś zrana głos w izbie poselskiej, by rozwinąć plan swojego natarcia. Imię pana Nicotera aż nadto jest zwikłane z wypadkami rewolucji włoskiej, a nadawszystko ze świeżem szaleństwem w Reggio, aby wnet nieodgadnąć, jaka mogła być treść jego mowy. Przypnie jednak należy, że p. Nicotera wierny nową taktykę przyjętą przez skrajną lewą, dał dowód pewnego umiarkowania i wywołał nawet kilkakrotnie oklaski. Mówił po nim jener. Cuggia i minister wojny, o wypadkach katarskich i parmitaskich, lecz pozostało jeszcze wiele szczegółów ciemnych; naród zaś chciałby choć raz jasno w tych rzeczach przejrzeć.

Parlament Włoski.

Izba poselska. Posiedzenie 25 listopada. Dalszy ciąg interpellacji ministrów. Prezes daje głos panu Nicotera.

Przedmiot, którym mówca ma zajmować izbę, jest tak ważny, iż zasługuje na całą jej bacność. A lubo oświadczenie w danym jest w sprawie, wytyczy całą uścisłość o zachowanie tego pełnego godności spokoju, w którego obrębach przyjaciel mówcy, Mordini, umiał odróżnić się od innych mówców. Prócz tego nie chce dostarczyć przeciw sobie broni ministrom, przez niewczesną gwałtowność wyrażenia.

Mówiono, że jener. Garibaldi był w znowie z ministrami; poseł Nicotera nie dotknie obietnic czynionych jenerałowi, ale powie o tem co jemu samemu i jego przyjaciółom przysiężano.

Mówca nie jest zbliżonym z panem Ricasoli; lecz sprawiedliwość nakazuje mu wyznać, że p. Ricasoli nigdy nie czynił żadnych obietnic stronnictwu, do którego poseł Nicotera należy.

P. Nicotera rzekł dalej, że p. Rattazzi zwywał go dla czynienia mu obietnic; prezes rady odpowiedział, że niemożono tracić czasu na igranie ze słowami, lecz że znalazł się w obec pana Rattazzi, który mu przyrzekł kraj uzbudzić i radykalnie administrację wewnętrzną odmienić.

Mówca wziął na siebie uwiadomienie strony lewej o tych obietnicach i w nadziei, że spełnieniem zostaną, popierał politykę komandora Rattazzi.

Ministrowie wiedzieli 11 dni pierwsi, że Garibaldi uda się do Palermo.

Jener. Cuggia prosi o głos z pobudki osobistej. Mówca mówi dalej: Poseł Buoncompagni utrzymywał, że jener. Garibaldi miał inną chorągiew niż: W i o c h y i jednolite i W i k t o r - E m m a n u e l. Czyż podobna w obec całej przeszłości Garibaldiego podnosić taki zarzut?

Może należało użyć innych środków; ale co do samego celu, nikt go wyrzekać się nie powinien.

P. Boggio utrzymywał, że hr. Cavour popełnił błąd ciężki, oświadczając, że Rzym stolicą Włoch być powinien, że to oświadczenie zrodziło rewolucję podług wyrażenia innego mówcy ministerjalnego. Poseł Nicotera nie rozumie, jak można używać podobnego wyrazu na oznaczenie dokonanych zdarzeń; we Włoszech niema rewolucjonistów, są tylko Włosi pragnący ustalenia jednolitości i silnej ojczyzny.

Mówca przebiega zdarzenia wyzwolenia Sycylii i krajów południowych przez niewyciężonego bohatera, wskrzesiciela ludów, jenerała Garibaldi. Utrzymuje, że knowania już były w ruchu w Neapolu do przyłączenia królestwa Obojga Sycylii, nim jeszcze Garibaldi na ląd przybył; dowiedział się on o tem, nie zrazilo go to jednak od dalszej pracy w rozpoczętym dziele. Jakże lepszy dowód dobrej wiary może dać Garibaldi i jego przyjaciele, nad jawnie i wszędzie wypowiadany programat: W ł o c h y jednolite i W i k t o r - E m m a n u e l.

Mówca wręcz bije na terazniejszą administrację. Wśród najbliższych wyraża, jakich użył, nie wahał się powiedzieć, że terazniejszy zarząd jest tak niegodziwy, iż ludność południową, chociaż pod rządem burbońskim kląmi bite, mówią jednak, że w tym rządzie było dużo dobrego, że przynajmniej własność była szanowaną, czego dziś niema.

Mówcę przerywają głośne oklaski. P. Boggio powstaje i oświadcza, że pod takim naciśnięciem nie podobna jest obradować. Te słowa wywołały szemranie. Prezes przypomina izbie, żeby nie przeszkadzała. Mówca mówi dalej.

Ministrowie powiedzieli: „Nie macie prawa uzbrajać się i walczyć; rządowi tylko należy prawo; jesteście więc buntownikami, zbrojcami; rząd postąpi więc z wami podług tego.” I te słowa wyrzeczono do tych, co chcieli w myśl hrabiego Cavour stolicę włoską przenieść do Rzymu! Ale czyż terazniejsi ministrowie inny mieli programat, kiedy ubiegali się o poruczenie im kierunku spraw krajowych? Hr. Cavour wiedział, że cesarz Francuzów nigdy dozwolnie nie odda Włochom Rzymu.

Alo spodziewał się, że nieprzewidziane polityczne zwłoki, że zbieg okoliczności, którym potrafi dać początek sprowadzi mimo woli cesarza te wyniki. Mówca rozumie, że baron Ricasoli uczynił nieco w tym duchu, bo wielkie spokojne objawy już były gotowe, gdy składał władzę.

Przypatrzmy się, co pan Rattazzi, ścisły przyjaciel cesarza Napoleona uczynił, lub zamyslał dla oswobodzenia Rzymu. Czyż powinniśmy wierzyć, że p. Rattazzi miał zamiar zmienić postanowienia cesarza Napoleona? Probował tego, schlebając namietności cesarza dla porządku, namietności, która doszła do stanu obłąkania.

Leez cesarz, po otrzymaniu czego pragnął, wrócił nagłe do swoich dawnych listów i cofnął słabą nadzieję daną Włochom.

Mówca z jego stronnictwo nie żąda władzy; jeszcze chwila dla nich nie przysła, ale żądają, aby nie rozciągać na nich ostracyzmu za to, że pragną dobrego zarządu i polityki odpowiedniej godności kraju. Co do niego, jeśli mu powiedziano: że wówczas Rzym będzie wolnym kiedy się da rozstrzelać, nie zawahałby się na mgnienie oka.

Jenerał Garibaldi chciał dać Włochom ich stolicę, chciał je wyzwolić od wszelkiego obcego wpływu; wyrażał on pragnienia całego narodu; jest to taką prawdą, że jener. Durando po słuchaniu zamachu przyznał, iż jenerał Garibaldi był tylko tłumaczem woli narodowej.

Rząd pana Rattazzi powinien był tak jak rząd hrabiego Cavour, skorzystać z wystąpienia jenerała Garibaldi i żądać wycofania wojsk z Rzymu, w imię spokojności kraju, od której mógł zależeć pokój Europy.

Wszystkie nasze swobody są albo zniwieczone, albo wypaczone. Rząd przyrzekł szanować nasze prawa wewnętrzne i sprawić, aby je szanowano zagranicą. Co do pierwszych, uszanował je po swojemu, rozwiązując komitety i stowarzyszenia polityczne i ogłaszając stan obłąkania; co do uszanowania ich za granicą, wszyscy wiedzą, jaką świętością je odczuwał. Mówca oburza się, że ogromną liczbę urzędników w krajach południowych, bez względu na służbę im prawa, na ofiary, które ponieśli w złożeniu kaucej, pozbawiono posad za to tylko, że są Garibaldistami. Na poparcie tego twierdzenia przytacza mnóstwo nazwisk.

Ala rząd dalej jeszcze poszedł; wielu niedobitków garibaldistowskich, rozproszonych przez pogrom, rozstrzelano jak zbiegów wojskowych, mimo ich protestację, że nie byli nigdy żołnierzami; przekonano się o tem po czasie.

Na dowód, że ministrowie zgwałcili prawo, mówca czyni przegląd rozmaitych prawodawstw, sięga aż do kodeksu lombardzkiego (izba szemrze); przebiega nowe prawodawstwo plebionkie i wyprowadza wnioszek: że ministrowie wszystkie ustawy pogwałcili.

P. Nicotera z powodu zdarzeń aspromontkich użył słowa n a p a s c e, prezes przerywa go tą uwagą, że powinien mówić w a l k a nie n a p a s c e, że ten ostatni wyraz jest nieprzyzwoity, kiedy chodzi o wojsko prawidłowe działające we własnym kraju, w moc rozkazów rządu prawidłowego.

P. Nicotera kończy mówiąc, że dopomina się dla izby o prawo zaskarżenia ministrów.

P. Depretis, którego p. Nicotera zagadnął pod koniec swej mowy, powstaje z protestacją przeciw mianowaniu, jakie mówca przypisuje mu o jenerale Garibaldi; oskarżenie pana Nicotera jest niedorzeczne i krzywdzące, i p. Depretis głośno przeciw niemu protestuje.

Minister wojny powstaje z protestacją przeciw obelgą rzuconą przez pana Nicotera na zwycięzców pod Castelfidardo i zdobywców Gaety.

Czyta dokument nieważny jedno z twierdzeń pana Nicotera i zadaje fałsz, że pod Aspromonte wojsko pierwsze dało ognia.

Dano głos jenerałowi Cuggia; dostarcza on objaśnienie, co do postępowania swego w Sycylii, kiedy rząd porucił mu dowództwo, w myśli, że z powodu ścisłych stosunków, jakie go dawniej łączyły z jeneralem Garibaldim, będzie mógł wpłynąć na zaniechanie przezeń zamachu.

Przybył do Palermo, lecz nie znalazł już w tym mieście jenerała Garibaldi. Mówi o znakomitych, którzy odwieźli jenerała Cuggia, ubolewał nad zaburzeniem, w które jenerał Garibaldi kraj wtrąca.

Jener. Cuggia, mimo przedsięwzięcie natychmiast sprężystych środków, niemógł przeszkodzić, aby około 4-tych tysięcy młodych ochotników nie zebrało się około Garibaldi; jenerał Cuggia przesłał proklamację królewską do wszystkich gmin sycylijskich, skutkiem czego ze wszystkich stron wyspy wielka liczba ludzi posiadających wpływ obywatelski dobrowolnie przybyła z oświadczeniem, iż udadzą się do jenerała z prośbą, aby zaniechał swych zamiarów i nie zapalał wojny domowej. Jenerał Cuggia całem sercem przyjął to oświadczenie. Mówca wchodzi następnie w strategiczne szczegóły działań wojskowych przeciw Garibaldiemu podczas ruchu jego na Rattazę. Z objaśnieniami dostarczonych przez jenerała Cuggia okazuje się, że gorąca żądza oszczędzenia rozlewu krwi, ułatwiła Garibaldiemu drogę do Katany i jej opanowanie.

Jener. Cuggia twierdzi, przytaczając własne wyrazy Garibaldiego, że przyjął on był przeżycie admirała Albini, aby wsiadł ze swoim sztabem na okręt zostawiony do jego rozporządzenia, wyrazy, które napęliły radością wszystkich prawdziwych miłośników Włoch; rozlew krwi stałby się przez to niemożliwym.

Pod wpływem tej ufnosci, natchnionej przez zgodę Garibaldiego, udało mu się wsiąść na okręt z 3-ma tysiącami ochotników i dostać się na ląd stały.

Mówca opowiada wielkie szkody poczynione w Katanie i kończy głos swój oświadczeniem, że w sumieniu jest przekonany, iż spełnił swoje powinność.

P. C o g n a t a zabiera głos dla oznajmienia, że sprostuje niektóre twierdzenia pana Nicotera, do których i jego imię było wmięszane, wówczas kiedy ministrowie odpowiadają na nieznośne sobie zarzuty.

P. Micelli prosi o głos, chcąc odpowiedzieć jenerałowi Cuggia i odczytać dwa listy. Jakoż czyta je, jeden był pisany przez admirała Albini, drugi przez jenerała Garibaldi, ale to czytanie przerywa taka wrzawa izby, że niepodobna schwylić wtku.

P. Nicotera protestuje przeciw zarzutowi p. Depretis, że był przezeń spotwarzany. Po kilku słowach prezesa izba spór został załatwiony.

P. Gallenga zabiera głos i oświadcza, że już wszystkie stronnictwa słyszeć się dały, sprawa jest wysłuchana, należy więc rozprawy zamknąć i nie tracić czasu. Po nim powstaje prezes rady, oświadcza, że wieści o których p. Nicotera mówił ogłoszone zostały za fałszywe przez ministra Depretis; oświadcza więc, że jutro głos zabierze.

P. Bixio żąda, aby spór przeniesiono na właściwe pole, to jest, aby mówić o polityce Francji, w której leży jedyna i prawdziwa przyczyna niebezpieczeństwa kraju.

Odzywali się jeszcze pp. Bruno i Cairoli, lecz mowy ich nie przyczyniły się do rozjaśnienia sprawy. Posiedzenie zamknięto o godzinie pół do 6-tych.

Turyń 25 listopada. Rozprawy w izbie wloką się leniwie. P. Nicotera, jeden z posłów, którzy przewodniczyli drużynom Garibaldiego, rozwinął w wystąpieniu swoim przeciw ministrom, więcej gwałtowności niż prawdy i dopuścił się przeciw jenerałowi Cialdini zarzutów, że

które przyjdzie mu odpowiedzieć na innem polu niż parlamentowe. Oskarżył także pana Depretis, że był spiskowcem i rewolucjonistą, że w r. 1853-m, bliskim był stawienia go przed sąd, za rozruch w Medjolanie. Minister wojny zbil z łatwością to co p. Nicotera opowiedział o rozstrzelaniu jednego z niewinnych; wywód słowny przekonał, że ten niewinny strzelał na wojsko.

Jener. Cuggia zabrał głos z powodu osobistego. Wiadomo, że wysłanym był w swoim czasie do Sycylii dla wstrzymania postępów Garibaldiego, które skończyły się pod Aspromonte. Bronił się, ale przekroczył granice dozwolone umocowanym od rządu; bo złożył niejako na stole prezesa całą korespondencję ministerjalną. Jener. Cuggia przekonał swoją mową, że wszystko co tylko było możliwe czynił dla uniknięcia walki, pokazało się jednak, że Garibaldi przesiadnął go w zrzeczności.

P. Micelli, jeden z posłów uwieczonych odczytał list kontr-admirała Albini z dnia 11 sierpnia, w którym uwiadomił Garibaldiego, że oddaje na jego usługi parostatek, mający go przewieźć z jego sztabem tam gdzie zażąda i odpowiedź Garibaldiego z d. 15 t. m. w której wódz przyjmując tę usługę i prosi kontr-admirała, aby mu przysłał rozkaz parostatek na brzeg Acet-Reale. Widać z tego, że Garibaldi rzeczywiście rząd podsiedział.

Dziennik „Opinione“ umieszcza dziś następującą notę: „Minister Pepoli oświadczył dziś na parlamencie, że Francja zakazała przyjęcie deputacji tokańskiej. Możemy twierdzić w sposób najbardziej stanowczy, że w ręku męża niezaprzeczanej powagi znajdują się dokumenty, które między innymi dowodzą, że to co p. Pepoli powiedział niema żadnej zasady. Deputacja tokańska była przyjęta, cesarz wcale się temu nie sprzeciwiał; dowodzi to, że p. Pepoli nie miał dostatecznych o tym szczególe wiadomości i jeżeli krok tak ważny miał miejsce, Włochy winny go nie odważyć pana Rattazzi, ale przychylić oświadczenia dla Włochów.”

Rzecz jest pewną, że tę notę przesłał do dziennika Opinione hr. Areze, który tym razem dla miłości prawdy przerwał zwykłe swoje milczenie. Rzecz oczywista, że słowa hrabiego Areze nie mogą być niczem zbite, był on bowiem wówczas umocowanym przez rząd w szczególności posłannictwie przy cesarzu. W chwili, w której mnóstwo osób podaje w podejrzenie życzliwość cesarza dla Włoch, hr. Areze dał dowód prawości przez ogłoszenie powyższego oświadczenia.

Dziennik „Costituzione“ umieszcza co następuje: Wyraży wypowiedziane w izbie przez posła Nicotera, wiedzącego, że poseł Brofferio był nieobecny i chorym, są wyrazami przeciwnymi sprawiedliwości i szlachetności. P. Nicotera nie wstydził się młotać gorzkich oskarżeń przeciw kolezce, o którym wiedział, że nie będzie mógł natychmiast mu odpowiedzieć.

Parlament Włoski.

Izba poselska. Posiedzenie 26 listopada.

Posiedzenie otworilo się o godzinie 1-jej. Trybuna są pełne, ławy poselskie prawie puste.

Prezes izby poselskiej p. Tecchio, mówi: P. prezes rady ma głos.

P. Rattazzi. Po tych zapalczywych rozprawach, nadszedł czas wyłomoczenia się dla ministrów.

Zdarzenia spełnione od ostatniego zebrania parlamentu, postanowienia, które gabinet musiał wydać, są najwyższej wagi. Chociażby nie podniesiono przeciw nam żadnej skargi, sumienie nie ukazywało by nam powinność przedstawić izbie całe nasze postępowanie. Czynię to teraz pewny siebie, bo uchwały rządu były nakazane przez konieczność oczenia kraju, parlamentu i dynastji.

Nie odpowiadam na zarzuty osobiste; gardzę niemi tak jak gardzę wszelką uludną wziętością. Mam jedynie przed oczami zbawienie krajów.

Kiedy korona wezwała nas do rad swoich, dwa lata, cudownych powodów odrzodził Włochy; król ustąpił swemu przymierzennowi dwu najdroższe swoje prowincje; 4 dynastje spadły z tronu na półwyspie; władza świecka papieża została zachwiana; 22 miliony Włochów uległych pierwsi cudzoziemskiemu panowaniu albo tyranii wewnętrznej, połączyło się w swobodzie; król, mądrość ludu, sama Opatrzność przez swe wyroki przyczyniły się do tego sławnego skutku. Jenerał Garibaldi ze śmiałością towarzyszy, zaniósł na koczowniczym popychu ów ruch nieśmiertelny, który północ zagala: Tyko Rzym i Wenecja były jeszcze rozłączone ze wspólną rodziną, ale popęd nieustawiał jak i dotąd nieustaje, pod niewyciężonym natężeniem logiki zdarzeń, spójności przeznaczeń i dzieł ojczyznystych. Nie zaiste nie zdola zniweczyć ani wstrzymać tego co się już pełniło, co żyje w obliczu Europy: jednolitości włoskiej.

Ala co jeszcze pozostawało, co dotąd pozostaje do wykonania, jest własne spełnienie dzieła największego, o jakim dzieje wspominają. Mamy przeciwko sobie cały wiek średni, cywilizacja nie łatwo zwycięży. Czy dyplomacja czy inne środki użyte zostaną, zawsze przedsięwzięcie jest niezmierzne. Nadto trudności wewnętrzne nierozłączne od tak nagłego zlania się, sprowadzone przez tak różną od terazniejszej przeszłość, wygnają całą naszą troskliwość; a kraj przeważnie domagał się postępowego ich rozwiązania. Monarchje upadłe mało zostawiły rzeczywistych i przekonanych zwolenników, ale położenia osobiste i majątkowe były zachwiane, wyrzucił ich miał miejsce, rzecz więc prosta, że wiele opornych pierwsiaków łączy się dziś we wspólnych zamachach dla zachwiania wielkiej narodowej budowy. Podali im rękę przyjaciele władzy świeckiej, najgroźniejsi może ze wszystkich. Na nieszczęście musimy liczyć w rzędzie naszych wrogów ludzi, którzy pragnąc jednolitości, nie przyjmują domu sabaudzkiego; są to sprzymierzeńcy dalszych naszych przeciwników.

Istnieje jeszcze stronnictwo pełne zapatu i niecierpliwości, przyczyniło się ono do utworzenia królestwa, kocha dom sabaudzki i jednolitość, ale upojone cudownymi zdarzeniami sądzi, iż posiada tajemnicę, w moc której upadną wszystkie przeszkody. Ci ludzie, przeciw uczuciom których powstawać niepodobna, ciągle są wyzykiwani przez wszystkich wrogów sprawy, dla której tyle uczynili i w dziedzie nie chcą, jak dalece ich niecierpliwość postuluje tym wrogom.

Nie chcę przypisywać utworzenia tych stronnictw żadnemu gabinetowi, który mię poprzedził; wynurzyły się one z położenia, w którym jest wiele pierwsiaków przechodnich, lubo droga i cel są nieodzownie zakreślone. Korzystać ze wszystkich pierwsiaków, ze wszystkich sił żywych dla dośięcia do spólnego celu, było powinnością wspólną; pogodzić z sobą wszystkich zwolenników nowego porządku rzeczy, było dziełem pełnem zasługi, bo odwrócenie niecierpliwości, aby nie dali się wciągnąć zwolennikom tajemnych nieprzyjaciół, czyniło by nas silniejszymi. Gabinet pragnął doprowadzić do tego pojednania, ale zamierzał utrzymać w nietykach powagę rządu.

Obejmując wodze władzy, zapowiedzieliśmy, że to dwa względy zawsze nami kierować będą; czyniliśmy wszystko cośmy mogli, aby stronnictwa niecierpliwi połączyły się z ludźmi porządku; jeżeli gabinet nie dokazał tego w zupełności, zaiste nie jego to wina. Ten gabinet miał w swoim gronie mężów stronnictwa najdalej posuniętego; wszyscy ministrowie byli z sobą w zgodzie w najważniej-

szych zdarzeniach. Przytoczę tylko zlanie się wojska południowego z wojskiem dawnem. Jednym ze źródeł rozwojenia między stronnictwami, był właśnie rozdział tych dwóch wojsk; utrzymywała te, zgubne niechęci, niesprawną wiedliwość względem szlachetnych ochotników, którym czynna była wina, było to hasło dwoistości i przyznanie niebezpieczeństwa. Przedstawiano nam w ponurych barwach wpływ niebezpieczny tego zlania się na duch wojska; był to zarzut, który tak długo kazał zwlekać ten pożądany środek; ale żądza pogodzenia stronnictw, złączona z naszym przekonaniem, że to niedogodności były uludne, skłoniły nas stanowczo do jego dokonania. Jeżeli nie wypłynęła zjd. zgoda w całej zupełności, zaprzeczamy przecież niepodobną, żeby nieuczyniła ogromnego kroku.

Stronnictwo działania, straciwszy w ten sposób jednę z najbliższych sprężyn, rzuciło się do wznawiania, że rząd chciał zniweczyć wszystkie siły żywotne ruchu; rozumiało więc, że służy mu prawo pochwytać kierunek dolnej krajowej w swe ręce bez względu na prawa i konstytucję. Na to niepodobna było przystąpić. Mimo całą bolesną walkę z jeneralem Garibaldim, wystąpiliśmy bez wahanja. Wstrzymaliśmy go w Sarnico, kiedy chciał przekroczyć granicę austriacką i wciągnąć nas w awanturę wojnę; wstrzymaliśmy go, kiedy opuszczył Sycylię miał rozpocząć z Francją zatargę bez celu. Nie bez boleści, choć stanowczo, uczynić nam to przyszło; sądzimy, żeśmy oddali wielką usługę krajowi; dowiedliśmy narodowi i Europie, że nasze ustanowienia są silne, czujnie strzeżone i że wicherzenia stronnictw nie przeciw nim nie zdołają.

Z tem słyszałem twierdzenie jednego z członków tej izby, że ludowi służy prawo powstania, dla ziszczenia swych pragnień, dla odzyskania swej własności. Ależ istnieją władza, której naród porucił powinność upatrywania właściwej porę, prowadzenia go właściwą drogą, utrwalając przedewszystkiem jego siły wewnętrzne, i do tej władzy należy, jedynie rozstrzygać.

Sądze, że byliby daremnie usprawiedliwiać rząd z pokrośnienia stronnictwa działającego w Sarnico i pod Aspromonte; winieniem tylko uniewinnić go, z zarzutu, że by przyczyną tych bolesnych zdarzeń. Zarzucano nam, że nie mieliśmy dosyć powagi, że nie mogliśmy w czas zatrzymać ani w czas przewidzieć ruchu; że posyłałmy do Sycylii prefektów niepewnych; że zgwałciliśmy prawa i podepali statuty, ogłaszając stan obłąkania; że uchybiliśmy uszanowaniu dla parlamentu, nie zasięgając jego rady w tym zbiegu ciężkich okoliczności.

Nim odpowiem na te zarzuty, wynieniem wyrazić, że jeżeli nie zawsze nalegałmy na ścisłe wykonanie tego lub owego artykułu prawa, niech każdy przeniesie się w owe chwile trwogi, zdumienia, najwyższej niepewności, w których, w obec zbłąkanego Garibaldiego, cały kraj o jedno tylko dopominał się u ministrów, o sprężystości. Ze p. Nicotera, który należał do falangji aspromontkiej, występuje z żądaniem sądu na ministrów, to rozumieć; ale żebyście wy, męzowie powagi, zachowawcy, strażnicy pewni i troskliwi prawa i porządku, żebyście zespalać się mieli z takimi niechęciami, to zaiste rzeczą jest niepojętą (Wzburzenie, hałas w trybunach).

Prezes izby. Wzywam trybunę do słuchania z uwagą, jak to dotąd czynili.

P. Rattazzi. Mówiono, że gabinet nie miał dostatecznej powagi; pytam, czy gabinet, który odważył się rozwiązać stowarzyszenie wybacze, wówczas kiedy miało 500 komitetów działania we Włoszech, czy gabinet, który niedozwolił gwałtownych objawów zagorzelców, który oparł się Garibaldiemu, który otrzymał uznanie królestwa przez państwa północne, — był gabinetem sławnym? Sama wysokość biegu papierów na giełdzie dowodzi, do jakiego stopnia wspiera go ufnosć powszechna, a jeżeli teraz papiery spadają, ktoż zaprzeczy, że to nie jest skutkiem napaści wytyczonych przeciw ministrom?

Mówiono jeszcze, że gabinet nie wyszedł z większości izby. Ależ, dzisiejszy zarząd jest skutkiem ustąpienia gabinetu uprzedniego; baron Ricasoli samorzutnie zażądał uwolnienia; obowiązkiem było ludzi, których król powołał do władzy, nie uchylić się od jego wezwania. Gdzież była prócz tego wówczas ta większość, o której mowa? Czyż baron Ricasoli nie oświadczył, że nie mógł znaleźć tej większości pewnej i spójnej po swojej stronie? Czyż ja sam nie byłem częścią tej większości? Czyż nie zostałem mianowanym niezmierzna większośćią prezesem tej izby? Jako prezes wstrzymałem się od wszelkiego uczestnictwa w zebraniach wstępnych, od wszelkich kroków, od wszelkich stronnictw namów, które przygotowały upadek barona Ricasoli. Ilekroć głos zabierałem w izbie pod ministerstwem Ricasoli, czyż nie wspierałem jego zarządu w chwilach, w których okoliczności dawały wsparcie, mojemu jakas waga?

A dziś zarzucają mi, że obaliłem go wbrew większości! Oczywiście zadaje kłamstwo temu zarzutowi.

Baron Nicotera powiedział, że przyjąłem zobowiązania, że zawarłem umowę z Garibaldim; oświadczam, że przed meżami strony lewej nigdy nie mówiłem nie innego, tylko to, co wyłożyłem w programacie moim przed izbą. Nie miałem zaszczytu znać barona Nicotera; nie wzywałem go nigdy do siebie; jeden z naszych spólnych kolegów zbliżył nas z sobą, rozmawiałem z nim, ale w tych samych wyrazach, jakich używałem zawsze ze wszystkimi członkami tej izby. Baron Nicotera zdawał mi się być ożywionym uczuciami pojednawczymi i być może, że w graniach, w jakich się wówczas trzymał, przyrzekłem popierać uzbrojenie narodowe; być może, że wynurzyłem przed nim nadzieję i widoki ulepszonego zarządu; ale wszystko, co mogłem przyrzec wówczas, zostało przez nas spełnione; rozwinęliśmy całą możliwą sprężystość w prawidłowym uzbrojeniu, a co się ściera do zarządu krajów Obojga-Sycylii o którym głównie jest mowa, od roku prawi zmieniliśmy tam wszystkich urzędników.

Gdyby miało być prawdą, że brak powagi stał się wypływem, że izba nie dała nam moralnego wsparcia, że to było powodem, iż rzeczy doszły aż do aspromontkiego niebezpieczeństwa; czyż to wina? Zaiste winni są członkowie tej izby, którzy nie umieli jasno oświadczyć, że nie posiadamy ich zaufania i który dozwolili być ministrom życiem wiatrem i niepewnym, pozbawiając ich sił niezbędnych do dobrego zarządu. (Okłaski) (Dokończenie nastąpi.)

Francja.

Par y z 28 listopada. Książę de la Tour d'Auvergne naklonie wyjechał dnia 2-go grudnia do Rzymu. W niedzielę 30 listopada p. Drouin de Lhuys daje dla niego obiad pożegnalny w ministerstwie spraw zagranicznych. Baron de Lallemand, który tymczasowo zarządzał sprawami poselstwa rzymskiego, wraca do Paryża.

Mówią o poufnym postanowieniu do Włoch mającym się poruczyć margrabiemu Delisle de Siry. Był on przedstawicielem Francji w Lizbonie, w czasie zatargów o okręt „Charles-Georges.”

Oczekują w Monitorze bardzo prędko dekretu, mającego podciągnąć zdobyte przez Francję kraje w Koczincinie pod prawa i ustawy o ad francuzkich. Najprawdopodobniej, że ustawa służąca posiadłościom francuzko-indyjskim obowiązując będzie i w Koczincinie.

Rząd kupił od sultana Tadzarraha część ziemi nad zatoką adenską; zamierza on zbudować tam wygodną

Przystań dla okrętów francuskich płynących do Indji. Stanowisko wojenne będzie małej wagi, ale urządził się szpital i obszerne składy; po przekopaniu między-morza szczytowego, to nowe nabytce zwane Obok nad morzem Czerwonym, może dojść do wielkiego handlowego znaczenia.

Par yż 30 listopada. „Monitor powszechny“ pisze: Jeneral Forey, otoczony swym głównym sztabem przybył do Orizaby, wiadomości o tem przez depeszę z d. 25 października. Chociaż para słotna już przeszła, musiał jeszcze przebywać drogi popute przez dżdż potopowe u przednich miesięcy i to opóźniło jego pochód.

W sam dzień przybycia, jeneral Forey odbył przegląd wojska, które znalazł co do stanu zdrowia bardzo zadowalającym; poczem natychmiast zajął się organizacją kontyngensów meksykańskich.

Brigada jenerala Berthier, licząca 5000 ludzi, udala się do Jalapa; wiadomo już 1 listopada, że ten jeneral zajął bez oporu stanowisko zwane Puente Nationale, skąd dalej posuwa swój pochód ku Jalapa.

Maka i muly zakupione w New-Yorku, tudzież wozy sporzadzone w tem mieście wyprawiono d. 12 listopada do Vera-Cruz. Inne dowozy z kolei i bez przerwy następują po sobie będą.

D. 26 i 27 października, gwałtowne wichry panowały w Vera-Cruz; szczęściem okręty floty cesarskiej, stojące pod Vera-Cruz i przy wyspie Sacrificios, nie wiele poniosły szkody. Jeden tylko parostatek „Chaptal“, mając zerwaną lancuchę, rozbił się; osadę zdołano najałutrz wydobyć na ląd; jest nadzieja, że i sam statek da się podźwignąć i naprawić. Przed wysłaniem gońca, okręty: „la Mayenne“, „l'Oreoque“, „le Darien“, „le Montezuma“ i „le Palleari“, przybyły na brzegi meksykańskie.

„Monitor powszechny“ z d. 1 grudnia podaje wiadomość o wygnaniu przez rząd Juareza, d. 2 października, 10-ciu Francuzów, którzy, mimo wojny toczącej się między Francją i Meksykiem, spokojnie pozostali w stolicy rzeczypospolitej.

Skoro objawiono im ten rozkaz i wieść rozbiegła się o nim w Meksico; ciału dyplomatycznemu zebrało się natychmiast u ministra Stanów Zjednoczonych, ułożyło protestację i doręczyło ją panu de la Fuente, ministrowi spraw zagranicznych Juareza. Odpowiedział on sucho, że nie cofnie swego postanowienia; załedwie ta odpowiedź została udzielona panu Cousin, wnet pod silną strażą odprawiono Francuzów do San-Juan del Rio. Przychodzi, obawia się, aby Juarez nie chciał teraz zatrzymać tych Francuzów jako zakładników.

Anglia.

London 28 listopada. Królowa posadziła w lesie Windsorskim dąb, któremu dała nazwę księżniczki małżonka; obranie zostało na posadzenie to miejsce, które zwykle książę Albert zajmował dla strzelania podczas ostatnich swoich dów. Oczekiwany jest powrót księżniczki Walji. Książę Artur, który ma poświęcić się zawodowi wojskowemu, przenosi się na mieszkanie do pawilonu w parku pod Greenwich, niedaleko zbrojowni Woolwich.

Podług listów nadesłanych z Indji, cały zapas bawełny, jaki się w tym kraju znajdował, z powodu wysokości ceny wyprawiono do Anglii.

Ukończono wstępne śledztwo sądowe w rzeczy kradzieży papieru służącego na bilety bankowe angielskie; odesłano do sądu 6-ciu obwinionych; znajduje się między nimi człowiek, który przyznał, że od lat 20-tu używany był do rywania największej części biletów bankowych angielskich i cudzoziemskich, które naśladowano w Anglii. Jest nadzieja, że odkrycie tego straszliwego fałszerza ma przynieść koniec zbrodniom tego rodzaju.

Rząd wynajmował nagrodę 15,000 fun. szter. tym, który schwyta winnych; policja miejska dokazała cudów. Wiadomo, że w Londynie są dwie oddzielne policje, jedna miejska, opłacana przez korporację londyńską; druga tak zwana metropolitalna, zależna od ministra spraw wewnętrznych i opłacana w części przez rząd, w części przez składki miejscowe tych dzielnic miasta, których strzeże. Policja miejska jest nadzwyczajnie czujna, zauważano, że w świeżo zdarzonych zabójstwach przez uduszenie po ulicach londyńskich, ani jedna ze zbrodni tego rodzaju nie została w części miasta znajdującej się pod dozorem policji miejskiej.

Katolicy irlandzcy, mieszkający w Londynie, odbyli wielki meeting pod golem niebem w Blackheath; znajdowała się na nim więcej 10-ciu tysięcy osób; przedmiotem zebrania była sprawa rzymska.

Największy porządek zachowano. Mowy były bardzo umiarkowane; ale serdeczne dla papieża.

W liczbie innych uchwiał zagłosowano adres podziękowania dla księżniczki Walji za znalezienie się jego względem ojca sw. w Rzymie, oraz za słowa szacunku i spójności, w jakich odzywał się tam o narodzie irlandzkim.

Austria.

Gazeta urzędowa wenecka została upoważniona do oświadczenia, że wszystkie pogłoski rozsiane poróżnieniami pismach i listach, o przedmiocie nadaniu statutu królestwu lombardzko-weneckiemu, są pozbawione zasady. Te pogłoski opierają się zapewne na dobrej znanej chęci rządu ukończenia budowy konstytucyjnej i na życzeniach wszystkich państw o rzeczywistnienie tego. Gazeta urzędowa usiłuje nakonieć dowiedzieć, że kongregacje prowincjonalne składają tylko ustanowienie administracyjne i że wzmawianie, iż kongregacje sprzeciwiają się wprowadzeniu statutu, aby przedłużyć własny byt, jest wymysłem złościwości.

Czytamy w liście pisanym z Wiednia 25 listopada: Izba poselska, na wczorajszym posiedzeniu, dalej rozstrząsała prawo mające podwyższyć opłaty stęplowe i wpisowe, tudzież podatki. Prezes zamknął posiedzenie jęsi, ponieważ ministrowie wezwani zostali do naj. pana.

Wiadomo, że na jednym z ostatnich posiedzeń komitetu skarbowego, p. Giskra zagadnął ministra wojny o broń, którą rząd austriacki miał przedać rządowi Ameryki północnej; hrabia Degenfeld oświadczył, że pieniądze wzięte za tę broń zapisane będą w przychodzie przyszłego budżetu. Według wiadomości nam udzielonych liczba strzelb sprzedanych oderwaniem wynosi 80,000, że zaś szłuka oceniona po 25 zł. r. zatem cała summa stanowi 2 miliony.

Komisja skarbową izby poselskiej przy złożeniu budżetu przyczęła życzenia na przyszłość, między którymi znajdują się następujące:

1) Ponieważ opłata duchowieństwa grecko-katolickiego w Galicji, nie jest jeszcze porównana z opłatą przeznaczoną przez dekret cesarski 8 maja 1855 dla duchowieństwa rzymsko-katolickiego, jest przedmiotem niecierpliwym najniebezpieczniej zwłoki, zarządzić najdłuzszemu położeniu duchowieństwa unickiego, a zwłaszcza plebanów i ich pomocników, którzy będąc wszyscy ojcami rodzin, żyć muszą z bardzo nędznego przeznaczenia po 150 zł. r. na rok.

2) Rząd umieścić w budżecie w sposobie przedpłaty mającej się później zwrócić 5,313,000 zł. r. na utrzymanie komitetów węgierskich, tudzież 120,000 zł. r. na księgi hipoteczne.

3) Rząd umieścić w budżecie w sposobie przedpłaty mającej się później zwrócić 5,313,000 zł. r. na utrzymanie komitetów węgierskich, tudzież 120,000 zł. r. na księgi hipoteczne.

4) Rząd umieścić w budżecie w sposobie przedpłaty mającej się później zwrócić 5,313,000 zł. r. na utrzymanie komitetów węgierskich, tudzież 120,000 zł. r. na księgi hipoteczne.

5) Rząd umieścić w budżecie w sposobie przedpłaty mającej się później zwrócić 5,313,000 zł. r. na utrzymanie komitetów węgierskich, tudzież 120,000 zł. r. na księgi hipoteczne.

6) Rząd umieścić w budżecie w sposobie przedpłaty mającej się później zwrócić 5,313,000 zł. r. na utrzymanie komitetów węgierskich, tudzież 120,000 zł. r. na księgi hipoteczne.

7) Rząd umieścić w budżecie w sposobie przedpłaty mającej się później zwrócić 5,313,000 zł. r. na utrzymanie komitetów węgierskich, tudzież 120,000 zł. r. na księgi hipoteczne.

8) Rząd umieścić w budżecie w sposobie przedpłaty mającej się później zwrócić 5,313,000 zł. r. na utrzymanie komitetów węgierskich, tudzież 120,000 zł. r. na księgi hipoteczne.

9) Rząd umieścić w budżecie w sposobie przedpłaty mającej się później zwrócić 5,313,000 zł. r. na utrzymanie komitetów węgierskich, tudzież 120,000 zł. r. na księgi hipoteczne.

— Na dzisiejszym posiedzeniu izby poselskiej, hr. Rechberg po dwakroć zabierał głos w przedmiocie polityki zagranicznej.

Pierwszy raz powtórzył to, co już powiedział na posiedzeniu komisji budżetowej, a mianowicie, że stan Europy w ogólności i wzajemne położenie rozmaitych dworów, nie pozwala żadnemu państwu stanąć zarysować za pokój, choćby na czas najkrótszy. Austria mogła rozbroić swe wojsko przed rokiem 1848-m, bo wówczas rozbroili się wszystkie państwa, tak dalece, że Austria była zabezpieczona od wszelkiej niespodzianej napaści.

Dziś rzeczy mają się odmiennie. Francja może z największą bystrością rzucić wielkie siły zbrojne na jakąkolwiek granicę; Sardynia obmyśliła środki do doprowadzenia swego wojska do 400,000 ludzi. Anglia pomnaża swoje uzbrojenie, a chociaż z powodów oszczędności nie zbywa narzekać na rząd, znaczna jednak większość parlamentu oświadczyła się za uzbrojeniem. Zmniejszenie więc wojska w jednym jakimkolwiek kraju jest niemożliwe, chyba rząd oświadczy, że gotów jest znieść wszelkie zniewagi, wszelką pogardę, bo niema dostatecznego wojska.

Posel Kuranda w długiej mowie doradzał przymierze z Francją w sprawach włoskich, na zasadzie okólnika pana Drouyn de Lhuys; hr. Rechberg odpowiedział co następuje:

„W całym długim swoim głosie poprzedzającym mowę wyszedł z tego przypuszczenia, że gabinet cesarski upuścił się w Warszawie i że upuścił się w rozmaitych kierunkach, goniąc za przymierzami tak, jak zwykło się gonić rozbiegie owe; stąd przypuszczenie, że gabinet patrzy w teraźniejszości wstecznie naprzód. Był czas, w którym gabinet rzeczywiście przywiązywał największą wagę do zabezpieczenia się z góry przez przymierze przeciw wszelkim wynikosiom; jest to dawna szkoła dyplomatyczna, dziś uległa przedawnieniu, lubo w swoim czasie miała swą potrzebę.

Ale te przymierza mają też wielkie niedogodności. Dzieje nas ucza, że zbyt często przewidzenia, na których owe przymierza były osnute, nie ziszczały się; że często zamiast przewidywanych następstw rzeczy brały wprost przeciwny obrót, i wówczas gabinety czuły się skrepowane przez niewczesne pozawieranie przymierza, tak dalece, iż stało się dla nich niepodobniestwem korzystać z najdogodniejszej chwili, dla zawarowania potrzeb własnego kraju.

Ale to ma jeszcze inną i bardzo ważną niedogodność i w tym względzie dzieje dostarczają nam bardzo smutnych przykładów. Niepodobniestwem jest zawierać przymierza w taki sposób, wypisać teksty podług takiej modły, tak zamknąć drogi wszelkim wybiegom, aby przy zmianie okoliczności też wybiegi nie dozwolili wyniknąć się od przyjętych zobowiązań, tak dalece, że państwo, które miało się za ubezpieczenie, spostrzeżę się nagle odosobnionem i opuszczonem. Nasze własne dzieje przedstawiają nam smutne tego przykłady. Wszystkie pozawierane przymierza w celu zabezpieczenia praw spadkowych, w daną chwilę znalazły się zniweczone, gdy właśnie najbardziej były potrzebne, i nie zdołały odwrócić od Austrii najcięższych i najniebezpieczniejszych przesilen.

Nowa więc szkoła dyplomatyczna, niedotrącają przymierzy, naucza, iż należy w zawieraniu ich postępować z największą oględnością i uwagą. Nie odrzuca, jak to powiedziałem, przymierzy; ale przywiązuje nierównie większą wagę do tego, aby raczej stanąć z innemi państwami na stopie zaufania, niż przyjaźni. Co raz otrzymawszy, przymierza same z siebie pójdą.

Nadto są dwa rodzaje przymierzy: nie wiem o jakim poprzedzającym mówca chciał mówić. Są przymierza nie pisane, lecz kojarzące się same z siebie, przez dożność do jednego celu i wspólność potrzeb. Takim przymierzom ufać można. Przymierza pisane przedstawiają mniej wagi i bezpieczeństwa. (Śmiech).

Po tem, co powiedziałem, nie sądzę, aby uprzedni mówca podzielił moje zdanie o przymierzach; ale sądzę, że zupełnie uspokoił się co do położenia Austrii, gdy powiem, że mam prawo oświadczyć, że stosunki Austrii nie tylko z Francją, ale nawet z Anglią i innemi wielkimi państwami, rozwijają się w sposób najprzyjaźniejszy, najpoufniejszy i na stopie zaufania.

Gazeta Urzędowa oznajmuje, że cesarz udzielił amnestję wszystkim zbiegom wojskowym w Siedmiogrodzie, jeżeli staną do popisu przed 31-m stycznia 1863.

Wiedeń 26 listopada. Komitet sejm dalmackiego podał prośbę do cesarza o odroczenie otwarcia sejmiku aż do 15 stycznia. Prośba niema innej pobudki, prócz świąt Bożego Narodzenia i Nowego roku u katolików i u greków; tudzież w długiej podróży morskiej, którą znaczna część posłów musi odbyć od ujścia Kataro, z wysp i t. d. dla przybycia do Zary, podróży w tej porze roku bardzo uciążliwej. Posłowie Dalmacji południowej, którzyby chcieli odbyć święta w koie rodzinnem, załedwie przybywszy, musieliby znowu wybrać się w drogę do domu i tym sposobem odbywać ją 4 razy w ciągu trzech tygodni. Dodać należy, że parostatki Lloyd'a zimą pływają tylko w dzień i często gwałtowność wicherów, zwanych tu Bora, przerywa często wszelkie stosunki.

Mirko Petrovich, wojewoda czarnogórski, przyjmował u siebie młodych Serbów, odbywających nauki w uniwersytecie wiedeńskim. Ci uczniowie wynurzyli mu wdzięczność za bohaterstwo i miłość, okazane dla ojczyzny. Mirko w odpowiedzi zagrwał tych młodzieńców serbskich do miłości ojczyzny i zgody.

Wiedeń 27 listopada. Na wczorajszym posiedzeniu izba poselska wznowiła i ukończyła rozbiór budżetu wojny. Skutkiem czego przyjęto wszystkie rady komitetu i odrzucono wszystkie wniesienia, mające na celu większą oszczędność w budżecie wojny.

Mirko Petrovich odwiedził z wczoraj hrabiego Rechberg.

Wiedeń 28 listopada. Na wczorajszym posiedzeniu izba poselska zagłosowała budżet wojenny ze zmniejszeniem 6-ciu milionów, doradzanem przez sprawodawcę i przyjętem przez rząd; odrzuca zaś dwie poprawy, z których jedna domagała się oszczędności 8-miu, a druga 15-tu milionów.

Na dzisiejszym posiedzeniu zagłosowano cały budżet na rok 1863-ci. Przyjęto przełożenia o podwyższeniu podatków.

Dziennik Praw umieścił mowę, skutkiem której wizowanie pasportów podanych austriackich nie jest potrzebne, gdy udaje się do Szwecji i Norwegii, do Hanoweru, do Hessji wielko-książęcej i do księstwa Nassau-skiego. Poddani tych krajów są podobnie uwolnieni od wizowania, gdy podróżują w Austrii.

Śpiewak Hoelzel, który wystąpił na scenę w sukni księżej i za to został oddalony z opery cesarskiej, podał prośbę do cesarza o przyjęcie go na powrót lub o wysłuzną pensję. Otrzymał od wielkiego ochmistrza dworu odpowiedź, że prośba jego nie może być przyjęta.

Prusy.

Berlin, 26 listopada. Dzienniki niemieckie ogłosiły dwa obszerne dokumenta, obadwa z dnia 27 października,

jeden hrabiego Rechberg, drugi p. von Bismarck-Schoenhausen, odpowiadające na notę lorda Russell z dnia 15 września, dotyczącą się sprawy księstwa duńskiego-niemieckich. Wiadomo już, że gabinet Kopenhaski nieprzyjął przełożenia ministra angielskiego. Niepowtarzając więc rzeczonych dokumentów, powiem tylko, że tak w Berlinie jak w Wiedniu uznano, że cztery warunki wypowiedziane przez lorda Russell mogłyby posłużyć za osnovę rokowań z gabinetem duńskim i zbliżyć tak pożądaną zgodę. Obadwa państwa niemieckie sądziły tylko być winnością swoją oświadczyć, że przełożenia angielskie oddały się mniej więcej do zastrzeżeń 1851 i 1852; tudzież, że tak Austria jak Prusy niemogą narzucać mniemań swoich Związkom, ani w czemkolwiek sprawę jego ustępować. We wszystkich innem obaj ministrowie, szczególnie zaś pan Bismarck wyrażają, że hr. Russell doskonale zrozumiał przedmiot i że jego 4 warunki są zupełnie sprawiedliwe. Jedno miejsce noty pruskiej zmierza do przestrzeżenia Anglii, aby miała się na baczności przeciw złej wierze gabinetu duńskiego.

Czytamy w Gazecie Krzyżowej dnia 26 listopada, wieczorem: dzienniki wspomniali już o rozesłanym okólniku do przedstawicieli pruskich zagranicą, przetrząconym do doroczenia go dworom obcym. Z rozmaitych stron upewniamy się dzisiaj, że ten okólnik dokładnie określa stanowisko Prus względem sprawy włoskiej i wyraża zespala się z notą przesłaną przez pana Drouyn de Lhuys gabinetowi sardyńskiemu, w której powiedziano, że Rzym niebędzie oddany Piemontowi. Uderza nade wszystko to miejsce, w którym wyrażono, że Prusy uznały tylko na z w Wiktora-Emmanuela jako króla włoskiego i że w tem przyznaniu Prusy szczególnie miały na względzie istniejący r z e c z y w i ś c i e stan Włoch, to jest, że były bardzo dalekimi od wspierania moralą go w jakikolwiek sposób widoków polityki włoskiej wskazanych w nocie jenerala Durando. Przeciwnie Prusy wyraźnie protestują, że w żaden sposób nieprzyzwoliły naroszeniu rządu tureckiego do krajów, które tenże rząd mógłby nabyć środkami nieprawowitemi. Powiedziano na koniec, że Prusy poczytują stanowisko religijne i między narodowe papieża jako trwające w nietykalności i całej swojej mocy.

Sejm prowincji saskiej, zebrany w Merseburgu, zagłosował następującą adres:

„Naj. królu i panie nasz miłościwy! Czujemy potrzebę podziękować w. k. m. za przesłane nam podziwienie w rozkazie zwolnijającym sejm z dnia 27 października i za wyrazy łaski i uprzejmości królewskiej. Zajmijmy się z sumienną gorliwością i najpilniejszym staraniem rozbiorem i załatwieniem przełożen nam poruczonych.

Lecz nie możemy opuścić tej zrzeczności, abyśmy nie zagrozili w. k. m. o naszym pełnem uszanowaniu poświęceniu, o zaufaniu, o wierze i niezachwianej miłości, które nas statecznie ożywiają, równie jak wszystkich wiernych Prusaków.

Oby Bóg zachował w. k. m. na tronie jego sławnych przodków i złał błogosławieństwo swoje na najwyższe usiłowania wyteżone ku dobru naszej najmilszej ojczyzny.

Zostajemy i t. d.

Gazeta narodowa, powtarzając powyższy adres czyni uwagę, że niema w nim tak jak w adresie sejmiku ziemskiego berlińskiego żadnej wzmianki o polityce, gdy tymczasem adres sejmiku saskiego zagrzewał rząd do zgody i jeden tylko adres pomorski odpowiadał oczekiwaniu stronnictwa feudalnego. Inne sejmy ziemskie niezagłosowały żadnych adresów. Gazeta narodowa a pochwala ten postępek większości zgromadzeń prowincjonalnych.

Dzienniki berlińskie, zawierające dwie nowe mowy królewskie, jedna z nich do deputacji malborskiej i elberfeldzkiej obejmuje następujące wyrazy:

„Założę, że muszę teraz rzucić bez uchwalonego budżetu. Zapewne jest to położenie wyjątkowe. Wróćmy na drogę prawidłową, ale przedstawicielstwo narodowe przyczyni się do tego powinno i nieobracać swoich praw konstytucyjnych na odrętwienie mojego rządu i rozbrojenie kraju. Niemogę odstąpić praw korony. Starajcie się tylko ze swojej strony dopomagać do rozkrzewiania w waszych okolicach prawych uczuć.

Naj. pan przyjął dnia 25 listopada deputację berlińskiego patryotycznego stowarzyszenia, która przedstawiona była przez pana von Olfers. Przewodnik deputacji w miłej mowie prosił: Aby przywrócić prawo ludu, w moc, którego najważniejsze jego sprawy kierowane być powinny przez samego króla, przez mężów zaszczytanych jego ufnością i przez wybranych, nie zaś przez stworzenia (Geschöpfe) narzucone przez większość stronnictwa.

Naj. pan odpowiedział co następuje: „Wszystko, coście wyrazili w waszej mowie i tylko co odczytanym adresie, ściera się do przedmiotów, na które uwaga moja statecznie była zwrócona. Cięższy niż żeście się zebrałi, by dać poznać ludowi zamiary, moje tak często wypaczane. Z drugiej strony, oświadczyłem z boleścią, że właśnie w stolicy istnieje obłąd umysłowy, niedozwalający zdrowemu mniemaniu o rzeczach wynurzyć się na jaw.

Słusznie wyraziłicie, że reorganizacja wojska jest moim dziełem najuprzejmiej osobistym, jak to już niejednokrotnie objawilem. O ile uczynić się to dolo bez zniweczenia zasady, od której nieodstępnie, pozwoliłem na zmiany. Uczynilem więc wielką ofiarę, opóźniając dokończenie reorganizacji i nakazując ścisnienia w celu nienakładania na lud żadnych nowych ciężarów, ale owszem wprowadzając ulgi w tych, które dotąd istniały.

Podług waszego zdania obecne przesilenie będzie krótkie. Pragnę jak najpomyślniejszego skutku dla waszych prac, ale nie mogę podzielać tej nadziei. Wszakże ureczam, że jakikolwiek obrót rzeczy wezmą, niezachwieję się i wystąpię przeciw wicherom stronnictw silnie i przeźornie.

Oczekuję także od was sprostowania mniemania powszechnego, bo dziennikarstwo nie w tym duchu nie czyni; przeciwnie często nadużywa zastawioną mu wolność w tak szerokie rozmiarach, która nigdy nie była ścisłana; dziennikarstwo sprawia szkody, którym ludzie dobrze myślący z trudnością tylko zaradzać na tem polu mogą. Wszystko co się tu mówi, wchodzi w obręb jawności i to mię cieszy; ale słowa moje są rzeczywiście przekręcone. Mogę wiele znieść, bo wyższym jestem nad stronnictwa; ale muszę wspomnieć o jednym zdarzeniu, które głęboko strapiło mię i zachwiała.

Dziennikarstwo Berlińskie zapomniało się aż do tego stopnia, że złośliwie wytyłmaczyło słowa jednej pieśni pobojnej, przytoczonej w moim pewnym duchownym. Słowa tej pieśni Bóg jest w polku, wytyłmaczono jakby duchowni chcieli osobę moję przedstawiać jak Bóstwo. Trudno wierzyć w możliwość podobnego wykładu w Prusiech, ponieważ ten wykład zmierzał do wzmówienia ludowi, że sam król wierz w swoją Boskość. Nie łatwo cel wasz chwalebny osiągniecie. Życzę wam jednak powodzenia, a przedewszystkiem odwagi.

Gazeta pruska, dnia 28 listopada umieściła depeszę, którą pan von Bismarck przesłał dnia 24 tego miesiąca panu von Dehn-Roth-Felser, naczelnikowi departamentu spraw zagranicznych w Kassel. W tej nocie minister pruski zapowiada: że jeśli książę Elektor konstytucyjny

tucji krajowi swojemu nie przywróci, król pruski własnymi swoimi środkami, za porozumieniem się z krewnym J. K. W. elektora, dopomni się i otrzyma trwałe rękojmie, aby dzisiejszy stan rzeczy w Elektoracie był nęgi nie wracał.

Widoczna, że rząd pruski zagroził elektorowi złożeniem go z tronu. Ułakił się on tej groźby; nota pruska przedstawiona mu została dnia 25 listopada; odpowiedź nadeszła dnia 26 i sejm heski został zwołany na dzień 4 grudnia.

Gazeta kolońska podaje, jak twierdzi, z autentycznego źródła, następują wiadomość o nocie pana von Bismarck, ściągającej się do spraw włoskich.

Nasz gabinet odpowiedział na okólnik p. Drouyn de Lhuys. W tej odpowiedzi wyrażono zgodność naszych widoków z widokami gabinetu francuskiego co do zadania rzymskiego; nie uczyniono żadnej wzmianki o depeszy p. von Schleinitz z dnia 13 października 1860. W obecnym stanie rzeczy nie było powodu przypomnienia owej depeszy; odnosiła się ona do czynów dokonanych; teraźniejsza zaś odnosi się do zadania, które jeszcze ma być rozwiązaniem. Wówczas Prusy odmawiały uznania tych czynów dokonanych, co jednak później, jak wszystkim wiadomo, uległo zmianie i Prusy je przyznały.

Berlin 28 listopada. Czytamy w Gazecie Krzyżowej. Projekt do prawa o odpowiedzialności ministrów przyjęty już przez izbę panów przedstawionym zostanie na blisko przyszłym sejmie z niektórymi zmianami. W radzie ministrów roztrząsają się teraz projekt do prawa o izbie obrachunkowej.

Zdaje się, że przedmiot opłaty posłów sejmowych powinien być załatwiony w drodze prawodawczej, co dotąd nie miało miejsca. Współcześnie załatwioną będzie rzecz o opłacie zastępcem tych urzędników, którzy przyjmują umocowania posłów sejmowych.

Piszą z Poznania dnia 26 listopada. Ze policja żądała wytoczenia śledztwa kryminalnego przeciw członkom świeżo odkrytego spisku w gimnazjach, lecz, że prokurator królewski temu żądaniu odmówił. W skutek zawieszonych apellacji przez policję, jenerałny prokurator nakazał śledztwo sądowe.

Berlin 28 listopada. Gazeta pruska umieściła następującą notę, zdającą się zapowiadać użycie surowych środków przeciw dziennikarstwu.

Odezwy dziennikarstwa demokratycznego o adresach wierności są najsmutniejszym objawem ducha politycznego i moralnego tej części prasy.

Niechcemy roztrząsać ani ważności, ani pożytku tych adresów w posród obecnego przesilenia; niechcemy zastanawiać się, o ile te adresy wpływają na moralne spotężnienie pierwiastków szczerze monarchicznych kraju; ale zwracamy tylko uwagę na zachwalstwo, z jakim te dzienniki ośmielają się wyrażać najpodlejsze domysły o stosunkach bezpośrednich najjaśniejszego pana z ludźmi wiernymi i szanownymi wszystkich stanów. Chociażby te stosunki, bądź same przez się i w ogólności, bądź z powodów słów przy tem wyrzeczonych, nie podobaly się stronnictwom, należało przecież oczekiwać i wymagać w roztrząsaniu ich, aby organa wszystkich stronnictw nie zapomniały winnego uszanowania dla korony, do której te objawy są zwrócone i która je przyjmuje.

Zamiast tego część dziennikarstwa lubuje się w najgłówniejszych i najkłamliwszych wrzawach co do dążności i pobudek tych objawów i pozwala sobie rzucić najohydniejsze osobiste obelgi, mające oczywiście na celu dokopywanie ducha monarchicznego w narodzie.

Jesteśmy przekonani, że wszyscy ludzie uczciwi, jednomyślnie potępiają to postępowanie, dowodzące raz jeszcze, jak niedogodni środkami, pewne dziennikarstwo stara się przetrząsnąć wszelki objaw ducha nieprzyjacielskiego politycznym dążnościom.

Grecja.

A teny 22 listopada. Miesiąc już upłynął od ostatniej rewolucji greckiej i opuszczenia kraju przez króla Ottona. Grecy, czernieni przed Europą jako lud rewolucyjny i anarchiczny, dają wzór porządku i uległości dla prawa. Spokojność panuje nie tylko w Atenach, ale i w całym kraju.

Pod względem politycznym cały kraj pragnie co najprędszego wyboru króla; ani jeden głos nie przemawia za rzeczpospolitą; wszyscy są zwolennikami monarchji konstytucyjnej.

Umysł zajęte są wyłącznie blisko przysiężni wyborami. Rząd tymczasowy począł sobie najrozuźniej, że nikogo na umocowanych nie zaleca i zostawia całą swobodę zdania ludowi. Minister spraw wewnętrznych, pan Zaimis, przepisał przez okólniki władzom, aby się do wyborów nie mieszały i przestrzegały tylko porządku. Mówią nawet, że p. Zaimis uwiadomił przyjaciół swoich w Kalaritą, swoim rodzinnym mieście, że niechce być wybranym na członka zgromadzenia narodowego; podobnie pan Ruffos oświadcza, że natychmiast skoro rząd tymczasowy ukończy swe posłannictwo, usunie się z widowni politycznej i odda się życiu domowemu.

Ostatnie wiadomości z Aten są z d. 23 listopada. Zdaje się, że wybory rozpoczną się 6-go grudnia. Spokoju nie panuje w kraju — tylko w Tebach i w Sparcie, tu i ówdzie wybuchnęły zwady, gdzie nie obeszło się bez ran a nawet zabitych. W Atenach zawiązała się bójka, lecz bez żadnej politycznej doniosłości. W Megarze wybuchnął rodzaj powstania, podobiano rządowe składy zboża, które młotach przywalaszły sobie; wysłano tam wojsko.

W Spetzii o mało że spokojność nie została zawichrzona. Oskarżają prefektów i pod prefektów świeżo wysłanych przez rząd tymczasowy z powodu blizkich wyborów, o niestraśność postępowania. W ogólności wszakże należy oddać sprawiedliwość rozsądkowi i umiarkowaniu ludu. Rozniesiono wieść w Atenach, że król wicz Alfred ma przybyć do Korfu za dwa tygodnie z nazwą króla wysp jonskich, ale krótko przekonało się, że ta jest bezasadną. Chciano by wzmóc, że książę Alfred chce i może zostać królem greckim. Cokolwiek bądź, jeżeliby król wicz Alfred wystąpił jak kandydat rzeczywisty, wybór pewno by go nie minął, bo lud grecki widzi szczęście swoje w oparciu się na jednym z wielkich mocarstw.

Otworzyły się dwa kluby w Atenach, jeden zwany „Rhigas-Fereos“, drugi „Mniemanie narodowe“, trzeci urządził się z uczniami uniwersyteckimi. Dotąd dążności tych klubów nie objawiły się wyraźnie, spodziewać się jednak należy, iż nie wezmą one szkodliwego kierunku. Grecy mieszkający zewnątrz ojczyzny urządzają się w obwodach wyborcze; rząd tymczasowy nakazał konsulom, aby czuwać nad sporządzeniem list wyborczych i nad prawidłowością samych wyborów.

Co do kandydatury księcia Alfreda, królowa Wiktoria miała w tych czasach zebrać radę familijną i rozstrzygnąć na niej, co w tej mierze postanowić przystoi. Głos panującego księcia sasko-koburskiego, którego ks. Alfred jest domniemanym następcą tronu, będzie tu stanowczym. Niewiadomo czy ludność sasko-koburska zgodziłaby się, aby jej panujący książę miał ciągle mieszkać gdzieś daleko za morzem.

Depesze telegraficzne.

HAMBURG, poniedziałek 1 grudnia wieczorem. Nowiniarz hamburski umieścił wiadomość telegraficzną z Paryża, oznajmującą co następuje:

Przewidując nieprzyjazną uchwałę parlamentową, p. Rattazzi postanowił był rozwiazać izbę poselską. Król z początku zdawał się przychylić do tego środka, ale w ostatniej chwili naj. pan odmówił swego przyzwolenia, co spowodowało podanie się do dymisji gabinetu.

Sądono, że król poruczy jutro panu Farini lub panu San-Martino utworzenie nowego gabinetu, w którym z dawnych ministrów pozostałby tylko generał Pellitti. Mimo czynione zabiegi, król nie chciał słyszeć o panu Peruzzi. Nowa pożyczka 5-ciu set milionów zdaje się być nieuchronną.

BERLIN, poniedziałek 1 grudnia wieczorem. Gazeta Narodowa oznajmuje, iż dowiedziała się z dobrego źródła, że przełożenia pojedyncze świeżo uczynione przez lorda Russell w sprawie księstwa Szlezwigskiego i holsteńskiego, zostały odrzucone przez gabinet duński.

PARYŻ, poniedziałek 1 grudnia wieczorem. Zapewniając, że sprawa kandydatury do tronu greckiego została załatwiona i że Anglia rzekła się popierania wyboru królewicza Alfreda.

TURYŃ, poniedziałek 1 grudnia. Mówią, że margr. de Villamarina został wezwany do króla.

Podług dziennika Opinione, uwagi wysokiego znaczenia miały skłonić ministrów do podania się do dymisji. Rozwiązanie izby w obecnej chwili ma sprawić niebezpieczne przesilenie. Ministrów, odwracając to przesilenie, oddali wielką usługę krajowi.

Dziennik Opinione nie wierzy w możliwość utworzenia ministerstwa, w którym by za spólną zgodą stronnictw, mieliby zasiąść ich przedstawiciele.

TURYŃ, poniedziałek 1 grudnia. P. Rattazzi oznajmił dziś izbie dymisję gabinetu.

PARYŻ, wtorek 2 grudnia. Sąd w Donai potwierdził wyrok skazujący pana Mirés na miesiąc więzienia za rozdawanie broszury, obejmującej jego obronę.

LONDYN, wtorek 2 grudnia. Dziennik Times radzi Anglii dziś zrana, aby podziękowała Grecji za ich zyczliwość, odmówiła kandydaturę księcia Alfreda. Grecja, mówi, może uczynić doskonały wybór w osobie arcy-księcia Maksymiljana.

MADRYT, poniedziałek 1 grudnia. Uroczyste otwarcie Korteżow miało wczoraj miejsce. Królowa i król witali byli w czasie przejazdu przez najwyższe okrzyki, również jak przy wejściu i wyjściu z pałacu senatu.

TURYŃ, poniedziałek 1 grudnia. Zapewniają, że król wezwał do pałacu pana Cassinis, byłego ministra sprawiedliwości.

P. de Sartiges złożył dziś królowi swoje listy wierzne.

P. Rattazzi, oznajmiwszy izbie poselskiej dymisję gabinetu, oświadczył, że będzie wspierać swoich następców w usiłowaniu, jakie podejmują dla osiągnięcia zgody i ustalenia większości. Spółecznie bronił postępowania ministrów.

TURYŃ, poniedziałek 1 grudnia wieczorem. Droga z lazna z Neapolu do Rzymu została otwartą.

W izbie poselskiej, p. Rattazzi w dalszym ciągu swą mowę odepchnął oskarżenie stażebności względem Francji, które czyniono ministrom.

Sędziwy, rzekł, że przymierze francuskie opiera się na wspólnym pożytku obojga narodów. Na wschodzie broniłmy razem zasady narodowości, co zaś do zadania rzymskiego, usilność obustronna zmierzająca do położenia końca pobytowi wojsk francuskich w Rzymie i do obalenia zawad istniejących między posiadłościami papieskimi i królestwem włoskim. Mieliśmy nadzieję doprowadzić do zgody stronnictwa; sądzą, że silna większość parlamentowa potrzebna jest do rządzenia. Gdy niemożliwość dokazać utworzenia większości, podaliśmy się do dymisji.

TURYŃ, poniedziałek 1 grudnia wieczorem. P. Buoncompagni cofnął interpellację wytoczoną na izbę poselską.

Dziennik la Stampa oświadcza się przeciw pomysłowi ministerstwa administracyjnego. Zapewnia, że p. Cassinis otrzymał poruczenie utworzenia gabinetu.

Wiadomości z New-Yorku z d. 22 listopada oznajmują, że ten. Burmistrz zajął Falmouth i brzeg północny rzeki Rappahannock. Odrwanicy zajmują brzeg południowy i wzniesli działobitnie dla przeszkodzenia związkowym przebiegiem rzeki.

Korpus wojska generała Sumner przybył do Fredericksburga, wezwano miasto do poddania się, lecz ponieważ otrzymano odpowiedź odmowną, bitwa jest nieuchronną między generałem Sumner i korpusem generała Longstreet obozującym za miastem.

Odrwanicy posuwają się w kierunku Harper's Ferry. Drogi w Wirginii z powodu dżdżów są w złym stanie. Bitwa w Hollisprings jest nieuchronną.

LONDYN, środa 3 grudnia. Gazeta londyńska ogłasza dziś zrana notę przesłaną 20 listopada przez lorda Russell gabinetowi duńskiemu. Hr. Russell nalegał znowu o zaspokojenie skarg księstwa Szlezwigskiego i żąda, że przełożenia Anglii popierane przez Francję i Rosję, zostały bezskuteczne. Radzi przyjęcie planu na oświecie przełożonej w pierwszej jego nocie, tem bardziej, że Rosja ją zalecała a Francja osądziła za godną uwagi.

Wiadomości z New-Yorku donoszą, że zwycięstwo odniesione przez generała Jackson nad generałem Siegel było wierutnym wyśmieniem.

KOPENHAGA, wtorek 2 grudnia wieczorem. Dziennik Berlingske Tidende oświadcza, że rząd duński jeszcze nie odpowiedział na depeszę lorda Russell z d. 20 listopada.

TURYŃ, środa 3 grudnia. P. Cassinis, któremu nie udało się utworzyć gabinetu, rzekł się danego sobie poruczenia. Wieść, że p. Ponza di San-Martino wezwany został do utworzenia ministerstwa jest fałszywa.

Zapewniają że p. Passolini, prefekt turyński, otrzymał podobne poruczenie i że się go podjął.

Dziennik Opinione ciągle mówi przeciw ministerstwu administracyjnemu.

BERLIN, 3 grudnia wieczorem. Oznajmują, że hr. von der Poltz poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny pruski w Petersburgu został mianowany ambasadorem w Paryżu; hr. zaś von Redern, minister pełnomocny pruski w Brukseli, otrzymał podobną posadę w Petersburgu.

ATENY, poniedziałek 1 grudnia. Minister pełnomocny rosyjskiawiadomił pana Bulgaris, że rząd rosyjski postanowił utrzymać zasady wyrażone w protokole 1830 roku.

BELGRAD, wtorek 3 grudnia. Komisja wojskowa nie bierze się przed 1 stycznia 1863.

Wiadomości nadane z tego miasta donoszą, że członkowie zgromadzenia prawodawczego południowego, mają mieć zamiar ogłoszenia listów żądających zawarcia rozejmu i zwołania kongresu dla naradzenia się nad warunkami pokoju.

TRIEST, czwartek 4 grudnia. Podług wiadomości z Rabulu z dnia 25 października, dzięki wdaniu się posła perskiego, przyszło do zawarcia ugody w Heracie między Dost-Mohamedem i Ahmed-Janem.

TURYŃ, czwartek 4 grudnia. Lista ministrów, która wczoraj krążyła, była przedwczesną i polegała na niedokładnych wiadomościach. Król przyjmował jednak pana Passolini; ciągle mówią o panu Cassinis jako przyszłym ministrze sprawiedliwości; wieść naznacza albo pana d'Afflito prefekta w Genui, albo p. Berreta syndyka w Medjolanie. Pan Passolini ma być prezesem rady i objąć ministerstwo spraw zagranicznych.

Dzienniki nie zaprzestają polemiki, o konieczności utworzenia gabinetu z takich mężów, którzy w ostatniej walce parlamentowej, nie wzięli żadnego udziału.

TURYŃ, czwartek 4 grudnia. Czytamy w dzienniku Discussion: Jeżeli nasze wiadomości są dokładne, gabinet jest już utworzony. Będzie to gabinet polityczny, złożony z ludzi dowiedzionych zdolności w parlamencie, lecz którzy pozostali obcy walekom toczonym przez stronnictwa.

Tenże dziennik sądzi, że to ministerstwo, przy dodaniu głosów, które wspierały pana Rattazzi, i wspierane przez opozycję prawicy, otrzyma większość. Kończy zaś temi słowami, że jeżeli ambicje osobiste chciałyby przedłużyć stan przesilenia, głos królewski potrafi znaleźć drogę do serc swoich poddanych.

LONDYN, piątek 5 grudnia. Wesele księcia Walji odbędzie się w Windsor z największym przepychem.

Dziennik Morning-Herald gani politykę lorda Russell w sprawie duńskiej.

Hrabia Russell cierpi na zdrowiu w skutek przeziębienia.

Przegląd miejscowy.

W społeczeństwie życia tutejszych prowincji dwa spotęgamy obozy, dwie przeciwne partie. Są to, że użyjemy terminów technicznych, tak zwani konsumenci i producenci, czyli innymi słowy kupujący i używający, w najrozszerzonym tych wyrazów znaczeniu.

Pierwsi powstają na niedostatek krajowych wyrobów, na wygórowanie ich ceny, na ogromne ich wady, tak pod względem użytecznym, jak estetycznym. Drugi zaś wyrzucają pierwszym ich zapatrywanie się na wszystko z punktu cudzoziemskiego, nieuleczoną manją wyrzucania swoich pieniędzy za granicę, ich wreszcie uprzedzenie, że we własnym kraju nikt nie może być prorokiem, że tylko epitet: Paryż, Londyn, Berlin, są rekwizytem już przednioci, lecz doskonałości wyrobu.

Któż z dwóch stron ma słuszość? Która błądzi? Aby rozstrząsać ten gordyjski węzeł, nie innego nie pozostaje, jak zgłębić należyte sam przedmiot.

Nie ulega żadnej wątpliwości, że u nas panowie majstry (a mówim tu o ogóle) robią aby odbyć, aby wypuścić zamówiony wyrób w świat, bynajmniej się nie troszcząc ani o materiał, z którego zrobiony, ani o to wszystko co zapewnia jego trwałość, udatność i prawdziwą wygodę. Z drugiej znowu strony, musimy wyznać, że pomiędzy zamawiającą klasą społeczeństwa, i dziś jeszcze napotykaćmy często gęsto owych maruderów, starego autoramentu, co zawsze w oczywiste widzą jakąś ziemię obiecaną, ku niej wzdychają, do niej dążą, tam trwonią nie tylko pieniądze z czystej gęby wydarty, lecz nawet imię krwi przodków okupione, z którym Bogiem a prawdą, rady częstokroć sobie dać nie mogą — tak ono do nich nie przypada! Z każdym dniem wprowadzie liczba ich się zmniejsza, lecz tu i ówdzie jeszcze ukazuje się jakiś zakuty w przedpotopową zbroję Donkiszot, ciśnie rekwizytem wszystkim co swoje i popędzi w świat świecić złotem kieszki, a golizną uczuć i myśli. Naturalnie, że ci panowie mają za punkt honoru wypisywać z kochanej zagranicy nie tylko meble, ubiory i wszelkie sprzęty, lecz gotowi by nawet sprowadzić z zagranicą wodę z Sekwany, ogień z Wętrwusza, drwa z dziewięciu lasów Ameryki.

Lecz dosyć żartów. Wracając do przedmiotu zauważamy, że wszystko cośmy wyżej powiedzieli da się streścić w tych słowach: Konsumenci (a bynajmniej tym wyrazem nie obejmujemy jedynie owych lalek, o którychśmy dopiero mówili) po większej części nie nabywają krajowych wyrobów, bo te o wiele ustępują zagranicznym; producenci zaś nie mogą tym ostatnim wyrównać dla tego właśnie, iż mają obdyt ze swoich wyrobów mają.

Łatwo każdy dostrzeże, że rezultatem tych nieporozumień może być zupełny upadek krajowego przemysłu i handlu, czyli innymi słowy wyczerpanie żywotnych soków krajowego organizmu, rozprężenie solidarnych jego części. Nie sami tu bowiem tracą rzemieślnicy, fabrykanci; wówczas to tylko mogłoby nastąpić, gdyby ci ostatni nie byli członkami wielkiego ciała zwanego społeczeństwem, lecz że tak dzięki Bogu nie jest, naturalną więc jest rzeczą, że każda zmiana zaszła w jednym członku, musi oddziaływać na całe ciało i na odwrót. Twierdząc, przeto że rolnictwo, oświata i w ogóle dobrobyt kraju żadnego uszczerbku nie poniosą, jest to dowodzić, że odjawszy zegarowi jakiegokolwiek z kół jego, bynajmniej przez to mechanizm nie zepsujemy.

Doszlśmy wreszcie do punktu, który nam pozwala całą tę kwestję w jasnym widzieć świetle. Cóż tu spotęgamy? Oto niby młyn, któremu się dziwią, że nie miele, wtenczas gdy potok, przeznaczony do obracania jego koła, w zupełnej inną skierowany stronę. Mamy mówić, że tym młynem jest przemysł, a zamożni nasi współobywatele strumieniem? że usunawszy wszelkie podrzędne

z a i p r z e c i w, nie możemy innego nad ten wyprowadzić wniosku, że tym razem, cała wina ciąży na tych ostatnich?

Zapatrzyć się ze stanowiska czysto użytecznego, nie możemy zaprzeczyć, że szansa korzyści przechyla się tu na stronę możniejszych, że wypisywanie mebli, strojów i fortejanów z zagranicy, jest dla nich pod każdym względem dogodniejsze, że wreszcie mniejszy lub większy rozwój krajowego przemysłu albo bardzo mało, albo też wcale nie obchodzi pojedyncze indywidua. Te piękne rozumowania aż nadto zdolają zaspokoić sumienie człowieka, co siebie uważa niby za meteor błądzący po wszech świecie, co by się chętnie zgodził przesiedlić z całą swoją rodziną choćby do piekła, byle tylko wiedział, iż mu jakiś latawiec pieniędzy na łebie! Lecz dzięki Bogu mało u nas jest tych pasażerów, błądzących, upadamy, mylimy się czasami, lecz przecież mamy jeszcze serce nie wyczerpane, mamy głowę nie nadziatą fatalizmami niemieckimi — trzeba tylko przejrzeć, a wnet na dobrą drogę wejdziemy.

Gdyśmy już poznali przyczynę złego, gdy wiemy nawet którą stronę jest winniejszą, zaiste nie innego nie pozostaje, jak staranie o poprawę, o wejście na drogę obowiązku. Sprawa naprawdę trudna, tem trudniejsza, że gwałt jej musi się stoeżyć walka z przesadami, nałogami, a nadewszystko z wszechwładną modą, z której się wszyscy śmiejemy, a przecież wszyscy jej ulegamy! Czegoż jednak nie dokaze serce? czego nie zrobi małe a potężne słowo — miłość? Tak, miłość bliźniego, miłość społecznego porządku, miłość sprawiedliwości! A sprawiedliwość jest właśnie oddaniem każdemu tego, co się jemu należy.

O coż więc nam chodzi? Oto, o wydzwignienie tej ubogiej a liczącej klasy ze stagnacji, w jakiej jest pogrążona, o postawienie na nogi naszego przemysłu, o przekonanie świata, że i u nas są ludzie, że i u nas może i myślimy umiemy. Drogi do osiągnięcia tego celu są wieloletnie. Najprostszą zdaje nam się wysyłanie zdolniejszych i zmienników i innych producentów za granicę; nie mniej też ważną jest rzeczą obudzenie pewnej emulacji pomiędzy tą klasą, za pomocą wystaw krajowych wyrobów; wreszcie inne lubo podrzędne, lecz nie mniej ważne środki, jak wznowienie bractwa wstrzemięźliwości (bo dzisiaj liczącej zwolenników znacznie się zmniejsza) i ułatwienie przystępu do świątyni wiedzy.

Te są obowiązki bogatszej części naszego społeczeństwa względem biedniejszej; tego od pierwszej wymaga sprawiedliwość. Sprawiedliwość? — tak! Alboż nie powiedział nasz poeta:

„Sa oświadczenia, nawet bez wyznania,
Sa obowiązki; nawet bez obowiązania.”

A spełnienie swoich obowiązków jest najwyższą sprawiedliwością. Lecz oczekując tego pożądanego stanu, najniżejszego nie znajdujemy usprawiedliwienia dla tych, co wypisują meble i inne rzeczy z zagranicy. Bo gdybyśmy w kraju nie znaleźli żadnego wyższych zdolności rzemieślnika czy producenta w ogólności (co jednak być nie może), to przecież mamy, przy ułatwieniu komunikacji, prawie pod ręką Warszawę, której wyrobom jak wiadomo tylkoby sam bezmyślny kaprys cokolwiek mógł zarządzić.

Zresztą konieczny też kwestję przekonani, że uwagi nasze nie pozostaną głosem wloającym na puszczy, że jeżeli nieodzują bezpośrednio wejść w życie, to przynajmniej wywołają kompetentniejsze w tym przedmiocie pióra, które z najwyższą powitamy radością.

Tymczasem przejdźmy na inną polę — na polę ideałów i poezji. Mam mówić o sztuce, przed którą schylić czoła i moczarze i władcy świata, która niektóre narody poczęływały za dzieło czarnoksięstwa, która wydała Rafaela, Tytiana i Murilla — jednym słowem o malarstwie.

Jednym z najpiękniejszych rodzajów malarstwa, jest bezwątpienia — pejzaż. Do szczytów grona krajowych artystów tego rodzaju, przybył pełen talentu i zamiłowania, w swoim przedmiocie pan Marszewski, uczeń sławnego Calame'a, którego cudne widoki Szwajcarii znane są całemu światu i przedają się niemal na wagę złota. P. Marszewski, zbogaciwszy swoje talent piękniemi studjami różnych okolic Europy, a swój talent czterolatnim pobyt w Genewie pod okiem tak biegłego mistrza, tudzież wycieczkami po wszystkich prawie krajach Europy, z utęsknieniem wrócił do rodzinnego Wilna, którego przesłannicze widoki przelewa obecnie na płótno. Nie ogranicza się atoli jedną miejscowością; równie go zajmują widoki Ukrainy, jak i innych okolic, w wykonaniu których dowiódł, że i u nas, jeżeli niema owych grandiosów w Alpejskich, kanałów Wenecji i Węzówiunów, to przecież są charakterystyczne cechy, które bynajmniej zamorskim nie ustępują.

Wyraz wszystkich krajobrazów p. Marszewskiego tak jest silny, że od razu można do jakiegoś podniebia każdej z nich nalezy. Różnosc, barwa nieba, kształty obłoków, światło, góry, wody, zgola tysiące drobnych szczegółów, nie tylko wyrażają miejscowość, lecz zarazem tłumaczą myśl artysty, doskonale oddają jego sposób zapatrywania się, jego ducha artystycznego. Główną cechą tego ostatniego jest spójność połączenia z sielskością. Artysta głęboko przejęty swoim zadaniem, maluje tylko albo czystą, pierwotną naturę, albo też starożytne ruiny zamków, mechem porośłe, ręką czasu porośnięte, lub wreszcie samotną chatę wieśniaka. Słusznie unika owych geometryczno-nudnych pałaców, utrefionych ogrodów, strzyżonych w dziwotworne kształty drzew, które kępąją artystę i raczej mogą być przedmiotem fotografii niż sztuki, której za nadto podnieśli jest stanowisko, aby się do kaprysów ludzkiej umiałości miało.

Jednym z najpiękniejszych krajobrazów jest chatka ukraińska nad brzegiem stawu w nocy. Błdy księżyc wyglądający z poza chmur złości ciche wody i dziwnie tajemniczy urok na cały obraz rzuci. Przez okno chatki pada jaskrawość płomieni ogniska — niemy świadek życia i ludzkiej bytności. Wszystko tu tchnie miłym spokojem niby sielanką Zimorowicza.

Jako odpowiednik do tego obrazu jest dopiero zaczęty, widok siola ukraińskiego ku wieczorowi. Środkiem bieży staw, z prawej strony na wzgórk młyn wietrzny, jakich pełno na Ukrainie, a z lewej naprzód jakieś włościańskie zabudowanie, a w głębi dość obszerne siolo. Nadewszystko podoba się w tym krajobrazie koloryt nieba i ugrupowanie obłoków zwanych barankami (cirro-cumulus).

Nierównie większych rozmiarów są dwa następne krajobrazy z natury: Ruiny zamków Trockiego i Kowieńskiego. Pierwszy wystawiony o zachodzie słońca, tak, że zamek jest pomiędzy widzem i tarczą słońca. Łatwo stąd domyślić się jaki to efekt sprawia na patrzącym. Większa część jeziora zostaje w półcieniu, a na świetnym tle zachodu wznoszą się ciemne i poturę jak grób zwaliska. Jest to niby przeszłość zdoła aureolą, niby natura błogosławiąca dzieła rąk ludzkich. Pomimo wolności musisz tu wykrzyknąć za poetą:

„Lecz wieki przeszły — świątynie zniszczone,
Zapadłe groby plug synowski orze,
I zamki, kłękły szwaczki omszone,
I wilej wyją na księżycowe drzwi;
A wale grodów, bliźni rąk zgrogone,
Dzwigają dęby i sosny zielone...”

Używamy tu tego wyrazu zamiast francuskiego, p. e. d. a. n. t., z tem większą śmiałością, że chcemy nań nawiązać prawo obywatelstwa s. p. Syrokomla, mistrz słowa i myśli.

Drugim obrazem, jakiego wspomnieli, są ruiny zamku Kowieńskiego, który lud tameczny nazywa zamkiem królowej Bony. Oba te obrazy powszechnie zwracają uwagę. Z krajobrazów Wileńskich jest niedawno ukończony widok Antokola i części Śniptszek. Wilja przebiega środkiem obrazu, po obu stronach wśród pięknej zieleni drzew i borów, widnieją domy i dółki, a bliżej widać, wznosi się piękna kopuła ss. Piotra i Pawła. Światło słoneczne pięknie ją oświeca. W głębi daleko, w siniej mgle, kipi się wysunkła wieżycza świętego Rafała i mnóstwom domów Śniptszkiego przedmieścia.

Z zagranicznych krajobrazów odznacza się Dół i n. a. Chiamouny w Sabaudji, która, jak wiadomo, jest podnożem najwyższej w Europie góry — Montblanc. Środkiem przebiega skazająca i pieniąca się rzeczka Arva, a w głębi wznosi się okryta śniegiem góra, zwana Aiguille du Midi.

Zakres naszego przeglądu nie pozwala nam w dalsze wdawać się w szczegóły i opisywać piękne krajobrazy Sabaudji, Neapolu, Francji, Norwegii, Niemiec, Szwajcarii, i innych krajów i miejscowości. Nie możemy tu jednak przemilczeć o pięknych studjach (ołówkiem i olejnymi farbami) drzew, palm i tego co w technicznym języku malarzy, nazywa się — nature morte.

Byliśmy w tych dniach u pana Świeckiego rzeźbiarza i z prawdziwą przyjemnością oglądaliśmy posązek naszego nieodżałowanego wieszcza — Syrokomli. Poeta w postaci stojącej, jedną rękę oparł na sercu, drugą zaś podtrzymuje lirę. Podobństwo rysów wielkie — na obliczu piękny wyraz smutku. Plaskorzeźby pjelestały bardzo szczęśliwie pomysłane. Z jednej strony Kasper Rarlinski we framudze zamku Olsztyńskiego, z drugiej zaś w poczywy Kapral z „Tere fere“ dzwigający na barach swojego towarzysza. Po bokach tej ostatniej plaskorzeźby rama z ksiąg, tak, że na każdej jest wypisany tytuł ważniejszych utworów poety. Dwie drugie strony zajmują rok urodzenia i zejścia poety, oraz czworowiersz z „Lirnika”.

Utwór ten odznacza się dość przystępną ceną, bo z podstawa kosztuje trzy ruble, bez niej zaś tylko trzecia, część tej sumy.

M. S. i. s. t. a. w. K.

Przegląd

Pism oświecanych.

Gazeta Warszawska (d. N. 275).

Piszą z Krakowa: Przeszłego roku podali słuchacz wreszcie Jagiellońskiej prośbę do ministerjum, o potwierdzenie statutów Towarzystwa bratniej pomocy i Czytelni akademickiej. W skutek staran dra Diella, zezwoliło ministerjum na istnienie Towarzystwa i Czytelni, potowibszy w statutach niektóre zmiany. I tak, kuratorem Towarzystwa nie może być żaden z profesorów; czytelnia ma być urządzona na wzór czytelni wiedeńskiej, i inne mniej znaczne. Pozwolenie to poszło jeszcze do potwierdzenia, czyli raczej do opinii Namiestnictwa, a po uzyskaniu tegoż będzie dopiero mogło być zwołane ogólne zgromadzenie wszystkich członków Towarzystwa. Część młodzieży zeszłego roku pod dżokej-klubem rozumiana, tego roku do swych kolegów zbliżyć się stara, niechcąc tworzyć w łonie samej wreszcie niezgody i pomnąc, że uniwersytet powinien być ogniskiem nauki i zgody. Z drugiej strony, zaś obowiązkiem młodzieży być powinno, na bliżej drodze dotychczas stojących kolegów od siebie nie odpychać, lecz starać się zaprowadzić o ile możności zgodę i jedność. Liczba słuchaczy wynosi tego roku 420. Młodzież w ogóle na wykłady pilnie uczęszcza.

„Literatura fizjografii ziemi Polskiej.” Rok z góraminął — mówi prof. Majer, autor dzieła, którego tytuł przywieśliśmy — jak oddział nauk przyrodniczych i literackich Towarzystwa Naukowego Krakowskiego podjął, na jednym z posiedzeń swych, myśl zajęcia się wypracowaniem powszechniej polskiej ziemi fizjografii, czyli opisu tejże, wyczerpującej wiadomości rozjaśniające wszelkie jej przyrodzone własności. Zadanie to bardzo ważne i rozległe, pole bowiem naukowej uprawy; równie obszerne jak i ta ziemia, szczerem naszym zasiana, a tak rozmaite, jak liczne własności stanowiące jej przyrodzony posąg i różne względem, pod jakimi poznana być winna, ażeby dary, jakimi wzbogaciła ją Opatrzność, nie marowały, lecz obracały się ku pomnożeniu naszego pożytku, tem samem za pomocą i siły krajowej. Do tego zmierzają nadmieniona wyżej myśli powszechniej ziemi polskiej fizjografii. Za myśłą dokonania obszernego tego zamiaru poszło uznanie potrzeby rozpatrzenia się w tem, co dotąd w tym kierunku dokonano zostało. Przedewszystkiem więc, należało sporządzić ile można dokładny wykaz prac, dotąd na polu fizjografii dokonanych, a zamiar ten profesor Majer doprowadził do skutku. Samo nazwisko tego uczzonego męża jest już dowodem, że praca wykonana została w sposób nie niepozostawiający do życzenia; że zaś tu i ówdzie wkraśli się jakieś opuszczenia, są to w podobnego rodzaju spłasy rzeczy nieuniknione, tem więcej, że to co opuszczone zostało, rzeczywiscie nie jest niczem zbyt ważnym. Mamy nadzieję, że ktoś z posiadających możność uzupełnić pracę p. Majera, która wedy, zbogacona suplementami, stanie się cenną wskazówką i przewodnikiem dla pracujących nie tylko pod względem fizjografii kraju, ale i geografii. Spodziewamy się także, iż podobne przewodniki wypracowane będą odnośnie do geografii topografii, etnografii, przemysłu i handlu-polskiego, aby tym sposobem prace nad opisem ziemi naszej ułatwić i umożliwić.

Korespondent Gazety Rolniczej z Piotrkowskiego donosi, iż w dzień Wszystkich Świętych, jak również w przypadającą po nim niedzielę, wszystkie karczmy w okolicy były zamknięte i sprzedaż wódki wstrzymana. Wobec tego faktu tak ogólnego znaczenia wstrzymujemy się od wszelkich rozważań, a notując go, pragniemy, aby pióro nasze zawsze do głoszenia podobnych wiadomości używano być mogło.

P. Lewiński, nie zrażony objawiającą się stagnacją książek ludowych, w dalszym ciągu swej użytecznej publikacji, dla szkółek i ochronek wiejskiej przeznaczonej, wydał dwie nowe książeczki. Pierwsza (z porządku już 6-ta) obejmuje Zbiór dobranych wierszyków. Są tu i rzeczy legendowe i liryzm, gawędy, piosenki i tym podobne wierszyki, bardzo stosownie ułożone. Druga książeczka obejmuje Opowiadanie o królowej Kindzie i Jadwidzie, bardzo dobrze, skromnie i przystępnie nakreślone. W ogóle, publikacja ta, otrząsnawszy się z pierwotnie napuszonego stylu, dobrze jest prowadzona. Szkółki nasze i ochronki zawsze będą potrzebowały podobnego pokarmu.

Gazeta Polska (d. N. 275).

Mamy sobie za mły obowiązek zwrócić uwagę czytelników naszych na sprawozdanie z czynności ubiegłego roku domowi rolników Kalskich (Jabłkowski, Radolinski, Skudowski i spół.), która jest najnowszym świadkiem przeczepień i umiejętności, z jaką prowadzi interes i stara się nie o chwilową wziętość, ale o rękomię trwania i rozwinięcia się przyszłego tego przedsiębiorstwa. Możemy go śmiało postawić jako wzór ogólności dla innych spółek tego rodzaju. Operując się na najgłębszych zasadach tego rodzaju, być podstawą towarzystw chcących być swój ubezpieczyć i zawarować od możliwych na przyszłość wypadków, spółka nie wyczerpuje od razu zysków, nie

osłabia czynnyemu stanowi, ale myśli o jutrze, i z lat pomyślniejszych czerpie dla niej zasoby; opatrzyć fundusz na pokrycie strat, których nigdy przewidzieć niepodobna. Dom Kaliski, strzegąc tego prawa spółek, przenosi z czystych zysków na fundusz rezerwy sumę półtora miliona, co jest wielką, do jakiej był ustawą obowiązany i dodatkowo włożył jeszcze przeszło 2,000 rs. jako fundusz wzmacniający stan czynny majątku, na wszelki nieprzewidywany wypadek. Pomimo to, dom Kaliski rozdziela między swych akcjonariuszów 9 1/2 od sta, tytułem procentów i dywidendy. Ta dbałość jego o przyszłość przedsiębiorstwa, tem jest godniejszą pochwałą, że jak widzimy codziennie inni spółki równie wysokie rozdzielające dywidendy; weale tej przezorności dowodów nie dają, chociaż w niedalekiej przyszłości łatwe do przewidzenia kosztą i straty grozić im mogą. Niemówimy tego do żadnego z domów rolniczych, bo te wszystkie dale są nie o chwilowe powodzenie, ale o losy swoich akcjonariuszów i wywiązują się ze ścisła sumiennością z przyrzeczeń, na się obowiązując. Nie zaprzeczy nikt, że tam gdzie oprócz 9 1/2% dywidendy, zapasny kapitał się zwiększa znacznie, trwałość firmy musi obudzić ufność, a ludzie, którzy zarządzają przedsiębiorstwem, zasługują na uznanie gorliwych i światłej pracy. Im częściej zadawano nam brak rachuby i oględności, tem każdy przykład podobny bardziej jest dla nas pocieszającym.

— Spieszmy udzielić czytelnikom naszym wiadomości, że od Nowego roku dawny i zasłużony „Pamiętnik Religijno-moralny” odrodzi się w nowej formie i pod nowym tytułem „Przeglądu Katolickiego”, przechodząc pod redakcją swiętego i znanego ze swych gorliwych kapłana ks. M. Nowodworskiego. „Pamiętnik Religijno-moralny” przez ciąg swego długiego istnienia nie mało oddał usługi nie tylko piśmiennictwu czysto-religijnemu, ale historii krajowej, do której ważne w sobie zawiera materiały. Zbiór jego pełny, jest w każdej żądniejszej krajowej bibliotece nieodbitnie potrzebną, a dzieło czerpać zeń mogą wiele ciekawych wiadomości. Nie wątpimy, że „Przegląd Katolicki”, pod sterem tak uczynnego i zacnego duchownego, z pomocą wielu innych kapłanów i świeckich osób redagowany, zaspławi ubijającą nam pamięć, zastosowując się do potrzeb wiary i kraju. Nie potrzebujemy przeczuwać i odgadywać, jakim duchem natchniony będzie „Przegląd Katolicki”, bo sądzimy, że najczystsza miłość chrześcijańska i charakter, jaki katolicyzm, można rzec, przybrał na ziemi naszej, pełen spokojnej dostojności, pokory Chrystusowej i wyrozumienia dla ludzi, pełen wzniosłej tolerancji, ożywi to pismo przeznaczone do ożywienia źródeł czystej wiary dawnych wieków. Prospekt obzerniejszy i warunki prenumeraty w tych dniach ukazać się mają.

— Piszą z Poznania pod 24 listopada: Większość rady zawiadowczej tutejszego Bractwa Strzeleckiego, złożona z Polaków, zainstalała do magistratu protestację pod 30 października r. b., przeciwko odmawianiu jej przez tenże urząd odrzucenia kandydatów, których przyjęła do Bractwa Strzeleckiego rada zawiadowcza nie ma ochoty. Na protestację tę odpowiedział magistrat pod d. 6 b. m., że pozostaje przy pierwszym swym rozporządzeniu w tej mierze i dodaje: że jeżeliby rada zawiadowcza Bractwa Strzeleckiego w przeciągu tygodnia nie przyjęła do Bractwa odrzuconych przez nią dawniej kandydatów, albo nie podała w tymże czasie rekursu przeciwko temu rozstrzygnięciu magistratu do królewskiej rejencji, natenczas magistrat wyznaczy ze swego łona komisarza, któryby po mitem oporu większości członków rady zawiadowczej przyjął kandydatów, którzy się o przyjęcie do Bractwa Strzeleckiego zgłosili. Następnie tenże komisarz zwołałby walne zebranie członków Bractwa, w celu wybrania nowych członków do rady zawiadowczej, w miejscu tych, którzy chcą postawić na swoim, nie usłuchali rozkazu magistratu. Odpowiedź ta bez ogródki i w tonie rozkazującym jest żądająca. Magistrat nie oparł na żadnym artykule statutu, swych praw do wyznaczania komisarza ze swego łona, któryby wbrew większości rady zawiadowczej, mającej prawo przyjmowania zgłaszających się kandydatów, sam członków nowych do Bractwa przyjmował i walne zebranie do wyboru nowych członków rady zawiadowczej zwoływał. Przeciwnie temu rozporządzeniu magistratu zaniesli ci sami członkowie rady zawiadowczej, którzy protestację z d. 30 października podpisali, rekurs do rejencji i zawiadomili o tym magistrat, z prośbą, ażeby aż do odebrania odpowiedzi z rejencji, tenże zechciał zawiesić środki egzekucyjne, jakimi zagroził. Rekurs nie tylko uskarża się na przeciwny statutowi rozporządzenie magistratu, ale także na przekazywanie w ogóle ze strony magistratu praw nadzoru nad stowarzyszeniem, magistrat bowiem we wszystkich rozporządzeniach przybiera ton przełożonego względem podwładnych.

— W jednym z archiwów w Londynie znajduje się następująca notatka: „Albert Lutomski, Litwin, pilny uczeń Uniwersytetu Wileńskiego w oddziale matematycznym, przybył do Anglii r. 1839, gdzie podążył projekt Anglii, uczonemu matematykowi i chemikowi a. przyjacielowi swojemu, o ustanowieniu telegrafu elektrycznych w Europie, zbył był odeń niepodobniestwem podobnego dzieła. Potem zaś ów Anglik, dostarczywszy Lutowskiemu pieniądze na podróż do Ameryki, wyprowadził go tam najskrupulatniej, a sam zaraz ów projekt przez Polaka podany sobie przyswoił, światu ogłosił i nie tylko ogromną sumę za to zebrał, ale i chwalił n. b. y. Wiadomo, że Lutomski odepłynął do Ameryki w 1841 r.

— W drukarni Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich, rozpoczął się już druk czwartego zeszytu „Dziejów narodu polskiego”, wydawanych przez Henryka Sztetna.

— Ks. Karol Mikoszewski, kandydat św. teologii, w. karuzję parafji s. go Aleksandra w Warszawie, ogłosił drukiem jedenastkę swych kazań o pijaństwie, w celu, jakiego w przedmowie do wydania określa słowami: „Ogłaszając, największą pociechę i nagrodę w tym bym znalazł, gdyby szanowni moi współpracownicy w winnicy Chrystuskiej wzięli to niejako za przypomnienie dla siebie, ażeby po raz trzeci zabrawszy się do zaprowadzenia wstrzeźliwości, dziełem tem przyłożyli się do moralnego odrodzenia całego kraju.”

— „Warschauer Zeitung” donosi, że młodszy syn pana Jacego Lippe-Schaumburg zajmując się przekładem poezji Mickiewicza na język niemiecki.

— Sprawa uwiezionego redaktora Cytelnia, pana Cieszkowskiego, jak donoszą ze Lwowa, doczekała się wreszcie ostatniej rozprawy, która odbędzie się d. 1 grudnia. Rozprawa będzie kierował p. Ruczyński.

— Piszą z Krakowa d. 28 listopada: Książę Jerzy Lubomirski złożył mandat poselski i natychmiast w miejsce jego rozpisane zostały wybory w Łółki z grona większych właścicieli ziemskich. Wybory te w d. 29 grudnia r. b. odbyć się mają.

— P. Fran. Twardowski, wydawca pisma czasowego we Lwowie, uzyskał koncesję na przeistoczenie tego pisma na polityczne.

— Nowe, jak pisał, „dzienniki polityczne” powstać mają w tych czasach w Galicji. P. Twardowski redaktor „Pracy” otrzymał pozwolenie na dziennik polityczny. Podobnie drukarz p. Dzikowski, wydawca na w Przemyśle, gazetę polityczną p. t. San.

— „Weczerzyci” pismo literackie w narzeczu ruskim, wychodzące od niedawna we Lwowie, przestało istnieć. Był to dziennik jedyny, uważający na czystość narzecza i najwięcej zbliżony do halicko-ruskiej mowy.

— Drugi zeszyt „Historji literatury” powszechny” przez dra F. H. Lewestama, w tych dniach opuścił prasę.

O PALENIU CYGAR I TYTUNI.

Ustęp Kurjera Wileńskiego, w którym powiedziano: „że doktor Demeaux złożył sobie dowódce pomyślnego wpływu palenia tytoniu na utrzymanie zdrowia, panowie zaś Flourens, Payen, Rayer, Milne-Edwards i Dumas takowe palenie tytoniu uważają za szkodliwe zdrowiu i że ono właśnie Turków doprowadza do tej beznadziejności, ospałości i przytępienia umysłu, w których się obecnie znajdują, — wzbudził we mnie obowiązkiem złozenia zdania opartego na doświadczeniu codziennym każdego z palących tytoniu i dowodach wielu lekarzy. Tytoniu w naszym kraju, używany po większej części z gatunków Nicotiana glauca i Nicotiana rustica, wprowadzony do nas w połowie XVI wieku z Ameryki, jako środek lekarski w kurczach i konwulsjach, należy do roślin narkotycznych silnie działających na nerwy i cyrkulację krwi całej organizacji człowieka. O tem przekonywa, każde zaciąganie się, to jest wciąganie dymu tytoniowego organami oddechowymi do płuc, do których krew przychodzi dla odświeżenia się powietrzem nas otaczającym, a zabierając takowe zmieszane z dymem tytoniowym i donosząc cząstki jadowite do mózgu i nerwów, objawia swoje działanie w każdym z palących tytoniu nawet już przyzwyczajonych do niego, czuciem drażnienia płuc i odczuwaniem się w głowie pod postacią tępego bólu chwilowego, z zaciśnięciem w oczach. U jednych więcej a u drugich mniej silne są takowe oznaki, to zależy od ogólnego wewnętrznego usposobienia; a jakie odmiany okazują się po pierwszem użyciu tej jadowitej rośliny na młodzieńcu chcącym naśladować starszych, aby przez palącą się w ustach cygarę lub papierosie pomieścić siebie w towarzystwie dojrzałych ludzi, każdy wie dobrze. Kiedyż nie zaciągają się, to jest nie wciągają dymu tytoniowego do dróg oddechowych, łagodniej i powolniej drażnią płuca, mózg i szpik paciierzowy i nerwy, albowiem cząstki narkotyczne rozpuszczające się w sline, spływają do żołądka, mieszają się z pokarmami, sołkiem żołądkowym a potem przez naczynia limfatyczne absorbując się, przechodzą do całej organizacji człowieka.

Działanie tytoniu na organizację ludzką podobne jest do roślin silnie narkotycznych nazywających się: Piętrasznik plamisty (Conium maculatum), szalen polspolity (eleuta), wiśnia jadowita (atropa belladonna) i bkekot (hyoscyamus), z tą tylko różnicą, że tytoniu działające silnie na szpik paciierzowy i nerwy z onego wychodzą, ugniat i opóźnia bieg cyrkulacji krwi, podobnie jak silnie działająca roślina, używana w małych bardzo dawkach w leczeniu niektórych chorób pod nazwaniem Naparstnik purpurowy (Digitalis purpurea); przekonano się bowiem, że przy otruciu belladonną żrzenie gałek oczowych są rozszerzone, przy użyciu zaś tytoniu lub rośliny Digitalis żrzenie się zwężają. W znaczniejszej zaś ilości wprowadzony tytoniu w organizm człowieka jakakolwiek drogą i pod jakąkolwiek formą, sprawuje: nudę, błądzenie, trwającą i całą skórę, wómit, rzękanie w niższej części żołądka połączone z wypróżnieniami, słabość we wszystkich członkach, trudne onemi władanie, oddech utrudzony, zawrót głowy, bledzenie, drżenie wszystkich mięśni, młodość i śmierć sama. W 1858 roku byłem wzywany dla dania pomocy lekarskiej, cierpiącemu nudę, wómit, zawrót głowy i bledzenie; w czasie wypytania się o znaki choroby i przyczynę onę, otaczający objawili, że od bólu reumatycznego nóg, stopy onych i wyżej do kolan ma obłożone liśmi tytoniowymi; odkryłem przyczynę choroby, albowiem po zdjęciu takowego tytoniu i nóg omyłki chory odzyskał naturalny stan zdrowia. Najsilniej działa w tytoniu pierwiastek nazwany Nicotin, który wydzielony z roślin tytoniowej stanowi silną truciznę.

Takowe używanie jadowitej rośliny i drażnienie kilku albo kilkunastoraz w dzień płuc, mózgu i całej naszej organizacji nie może takowej wzmacniać i w dobrym stanie utrzymywać, lecz przeciwnie zużywać i przyprowadzać do osłabienia, albo też kończyć wywiązaniem się cierpienia chronicznego, stosownie do usposobienia wewnętrznego i sposobu życia.

Dla utrzymania w dobrym stanie sił życia naszego potrzebujemy pokarmów, napojów i czystego powietrza przeznaczonych nam od natury i takich, które żyjące pod tymże samym wpływem natury istoty mogą być uszkodzone za pokarm przyjmować. Tytoniem zaś brzydzą się i uciekają od niego wszystkie żyjące stworzenia, oprócz człowieka.

Użycie środków spirytusowych, jak wódek, win i innych jest szkodliwym dla człowieka, albowiem po przyjęciu drażni żołądek, pobudza nerwy i cyrkulację krwi; poczem następuje osłabienie pod postacią sennosci, a częste używanie takich środków sprządza choroby i przyspiesza śmierć samą. Działanie tytoniu podobnie się objawia; dzięki szkodliwej wstrzeźliwości w napojach spirytusowych zbawienne i nieocenione korzyści spływają na zdrowie, pożyte domowe i interesy finansowe; daby Bóg, żeby palenie tytoniu jako szkodliwe na zdrowie i powiększające znacznie każdodziennie rozchody zostało między nami zmniejszone albo zupełnie zaniechane. Widziałem cztery przykłady na osobach nalogowych tytoniu palących, u których wywiązały się suchoty płucne, a cierpiąc silnie opłaciły swoją niewyrozumiałość życiem w młodym wieku. Płeć żeńska, jako delikatniejszego złozenia, jeżeli pali tytoniu, stawia jeszcze więcej w niebezpieczeństwie swoje zdrowie; ale i nie paląca znajdując się w mieszkaniu wspólnym z mężkami, musi oddychać powietrzem przepelnionem dymem tytoniowym i ulegać z tego powodu chorowitym przemianom, objawiającym się pod postacią bólu głowy, braku apetytu, nudę, tęsknoty i wielu innych chorób nerwowych.

Jako piszący przeciwko ogólnemu prawie naśladowaniu palenia tytoniu, znajdę wielu przeciwników i nie jeden się odezwie, że nie widzi okazujących się choroby, że palenie fajki, cygara lub papierosy robi przyjemność, pomaga do łatwiejszego przepędzenia nudnego czasu, sprawuje najpóźniejsze i najłatwiejsze przyjęcie w domu gościa i naostatek potrzebujący i wymagający wyższości dla siebie uznają, że takowa się okazuje, kiedy się trzyma w ustach cygaro lub papieros. Pomienione zarzuty oddaje pod sąd każdego z czytających i palących, a za większy obowiązek poczytuję zwrócić uwagę na stan zdrowia ludzi tytoniu palących. Jeżeli nie wywiązały się choroby widoczne i nagle, mianowicie u osób, których organizacja da się zastosować do tego narkotyku, to powoli psuje trawienie, naprowadza kaszle, bole w bokach z kłóciem, przyprły krwi do mózgu, a działając silnie na systemat nerwowy uspasabia, do łatwiejszego przyjęcia chorób wywołujących się powodem okoliczności nas otaczających. Każdodziennie dymienie tytoniem w mieszkalnych naszych izbach nie oczyszcza

bynajmniej powietrza, ale przeciwnie psuje i robi mniej zdrowym dla oddychania. A dla czego jedni mniej są czuli na tak silny środek narkotyczny, a drudzy więcej, zależy to od usposobienia wewnętrznego i sposobu życia.

Zastanawiając się nad szczegółowymi następstwami wpływającymi na zdrowie ludzkie, niech mi wolno będzie choć w kilku wyrazach nadmienić korzyści, jakie mogą nastąpić dla ogółu, gdyby palenie tytoniu było zmniejszonem lub zupełnie znieśionem, a najwięcej, że cieszylibyśmy się otaczającymi nas ludźmi zdrowymi, humoru wesołego, cery lepszej jak dzisiaj, a także owe znaczne summy pieniężne, za granicę za tytoniu z dymem mknące zostałyby w rodzinnym naszym w kraju zgobacając takowy.

R. S.

KORESPONDENCJA

KURJERA WILEŃSKIEGO.

Owruoz. 13 listopada.

Dawno już nie mieliście żadnych nowin z tutejszego zakątka, bo też Bogiem a prawdą aż do ostatnich czasów nie takiego u nas nie zaszło, o czémby warto było was zawiadomić. Przed tygodniem dopiero zdarzył się fakt, że wszech miar godny ogłoszono, i oto z prawdziwą przyjemnością śpieszę go podać do wiadomości powszechnej, jako najpóźniejsze świadectwo o usposobieniu ludu naszego, który mimo drażliwość obecnej chwili, mimo nieprzyjemne podstępny, umie przecież ocenić poczytne trudy dla niego podejmowane i wdzięczność swą za nie okazać.

Dnia 7 b. m. jeden z pośredników tutejszego powiatu, p. Henryk Sobolewski, otrzymał od włóścian zawiadującego przezeń okręgu, na wzięcie, jako w dzień swych imienin, srebrny kubek z wrytym na nim napisem: *sprawnemu pośrednikowi*. Chlubny ten dar wręczyła mu deputacja ze stu osób złożona, mająca na czele większych swoich starostów, wraz z dziękczynnym adresem, podpisanym przez tych ostatnich, z którego parę ustępów niech mi wolno będzie tutaj przytoczyć:

„Będąc wybranym na naczelnika naszego, potrafiłem pan w krótkim już czasie dać wóz bezstronny postępowania i pozyskać zupełną, najszerszą ufność naszą, wraz z przekonaniem, że dzięki ojcowiskim pańskim radom i rozporządzeniom, możemy osiągnąć tę pomyślność, jaką nam naznaczyła s. Opatrzność.

„Wypelniając sumiennie swój obowiązek, starałem się pan zawsze zapobiegać właściwym nam przeciwnikom, nie szczędząc zdrowia swego i pracy. Nie dopuszczając się do ostateczności, nieużywając zbytecznych, surowych środków, pan prawie zawsze samą łagodnością umiałeś nas wprowadzić na drogę prawdy.

„Nieraz śpiesząc do pana z wyrażeniem uczuć naszej wdzięczności, niecierpliwie wyglądałśmy chwilę, gdy te uczucia czynem udowodnione, przekonają i innych, że i my też umiemy ocenić sprawiedliwość.” i t. d.

Zbyteczną byłoby rzecz rozwodzić się nad znaczeniem tego serdecznego objawu, który już sam z siebie jest nader wymownym i każde szlachetne serce, każdego prawego obywatela rozradować powinien. Niechże kto teraz powie, że niewarto dla tego ludu pracować i że na wdzięczność jego liczyć nie można!

W ogóle reforma włóściańska dość pomyślnie idzie w naszym powiecie; było wprawdzie kilka nieporozumień, lecz się dotąd obszło bez zbyt surowych represyjnych środków. A jeśli dotąd jeszcze nie wszystkie listy nadawcze wprowadzone zostały, to ośpieszałoby przypisać należy najpóźniej rozstrzygniętych dotychczas kwestji klasyfikacji gruntów w niektórych miejscowościach; powtórze zaś ogromną ilość tych listów, przy wielkiej liczbie drobnych właścicieli, z których dla każdego z osobna pośrednicy muszą listy nadawcze układać, a każda w trzech egzemplarzach spisywać. Sama już mechaniczna praca wiele czasu wymaga; to też bardzo słusznie postanowiono do wprowadzenia listów nadawczych pośrednikom przydać jeszcze czterech kandydatów do pomocy.

Mamy więc nadzieję, że rychło się uregulują stosunki nasze z włóścianami, a ostateczny rezultat ważnej tej sprawy nie jednego przekonania, że wszelkie złe wróżby i obawy przedczesane zupełnie płoennymi były. Dotąd przy najmniej, tam nawet, gdzie już listy moc mają, robotnika wcale nie braknie, cena zaś robocizny bardzo się mało podniosła.

Najpóźniej więc, że się obejdziemy bez Niemców, czy tam Czechów, zwłaszcza po próbie, jakąśmy to z nich mieli. Jednemu z tutejszych obywateli, zamiast żądanych rolników, przysłano szewców, krawców, dymsionowanych żołnierzy i t. p., a tak zawiadomione obie kontraktujące strony: jedną łak poniesionych kosztów, a drugiej niema się gdzie obrócić. Zdawało się z początku, że jakoś to będzie; najemnicy oświadczały się z gotowością do wszelkiej pracy, obiecując powoli jej się nauczyć; lecz i ta nadzieja zawiadła.

Zostaliśmy więc przy miejscowej ludności. Niech obci ci szukają, którym u siebie o najemnika trudno i którzy z zagranicy za tańsze dostają go pieniądze; a u nas dotąd nikt parobkowi drożej nad 20 rubli i czterech korcy ordynari nie zapłacił, przy dobrowolnej umowie, używając go nawet do gorzelnii.

Co większa, we żniwa tegoroczne, które były obfitsze niż kiedykolwiek, również ręk do pracy nie brakło i zena ich nie wcale lub mało co się podniosła.

Potrączywszy o tegoroczne zbiory, muszę im jeszcze parę słówek poświęcić: ozimina a szczególnie pszenica dopisała wybornie, a sprężysto pogoda śliczna sprzyjała, za to owies i grykę letnia posucha w wielu miejscach popsuła. Bo też okropną byłą przez całe lato niewiem czy parę razy deszcz padał; długie też lasy i torfowiska płonęły, dymem duszącym napelniając powietrze, który w domach nawet nieraz czuć się dawał. Wiele też siana w stogach zgorzało, przez co się jego cena, pomimo obitego zbioru, znacznie podniosła. Bagna całkiem powysychały, żora win prawie nie widać; grzyby też ledwie gdzieś się pokazywały, choć zwykle tutaj prawdziwie ich królestwo, i dzisiaj po trzy złote za funt płacimy. Co zaś najgorsza, siew jesienny, w zupełnie suchą ziemię rzucony, w bardzo niedziwny stanie śnieg przykrył, który już od tygodnia do nas zawiał przy silnych mrozach.

Z faktów miejscowych miło jeszcze wam donieść, że od dwóch już przeszło miesięcy szkoły tutejsze przeprowadzone zostały do wznieśionego kosztom obywatelstwa domu, na który przed trzema laty uchwalona składka, długo opieszale a nawet i opornie wnoszona, ostatnimi czasy, dzięki panom pośrednikom, uiszczone została. Nadto zaś na pozaprzestym zjeździe obywatelskim w sprawie włóściańskiej zaszła uchwała, której z całego serca przyklasujemy, że ten kto do nowego roku nie uiszczy się z przypadającej nań szkolnej summy, z grona obywateli wyłączone zostanie. Na tymże zjeździe radzono i o kuratorze, którego szkoły tutejsze potrzebują gwałtownie. Dotychczas bowiem stoją one jakby po za obrebem społecności, niczem z nią nie związane. Bóg wie dla czego pomiędzy nauczycielami działwy do nich uczęszczającą a jej rodzicami żadnej łączności i najmniejszych prawie stosunków niema; o zaufaniu, o dobrej woli dla tej uczelni i mowy

być nie może. Smutny to stan. Zmienić się on powinien, a zmianę tę tylko zacy a gorliwy kurator wprowadzić może.

Miło mi też wam donieść, że, dzięki troskliwości miejscowego proboszcza i ofiarom parafjan pobożnych, kościół tutejszy na nowo pokrytym został. Ale potrzeba jeszcze mury poprawić i pobielić wewnątrz i zewnątrz, potrzeba pokryć dzwonnice, potrzeba bodaj pomalować ołtarze, które przed kilką laty z drzewa zrobione, dotąd daremnie ukończenia czekają. Na dwa podobno ktoś ofiarował sumę potrzebną; trzy więc już tylko potrzebują ofiary — księga na nią otwarta, niechże się i serca wiernych otworzą i niechaj dom Boży zaspokojone ma swoje potrzeby, a śmiejąc w nim nasze Bogu będziemy mogli przekładać.

Adam Pług.

Z ptu Bielskiego, d. 25 października.

Znikły bez śladu owe odwieczne puszcze i rozległe czarne bory, które przed dwoma jeszcze wiekami tak obficie pokrywały naszą ziemię; nie ma już owych niedostępnych kniei, wśród których by noga ludzka nie wydeptała znajomych ścieżek; nie usłyszysz już, o tej leśnej ustroni, gdzie się jeszcze dochował, ów król i ozdoba naszych lasów — jelen, a z nimłoś i niedziedź kudłaty. Wszędzie doszedł kupiec lub spekulant, przejrzał, policzył i rozkasyfikował; leśniczy odbił stemplem, knieć ostrym toporem zwałił i obróbił; oryl spalił do Gdańska, a pan zgranywszy gromadę pieniędzy, nie pomylny na opustoszenie swych lasów, ciesząc się, liczy podwójny zysk, z wartości drzewa i wydobytego z pod lasu pola. Tak to nierozważny zysk, chciwość, marnotrawstwo i lekkomyślny sąd o przyszłości wytrzebiły owe dziewicze lasy, nieprzebyte knieje i ostępy. Padł ostatni z rodu łos lub jelen pod swawolnym strzałem, a to co działo się tak kochał i co w drodze nam spuścić zostawił, dziś potomkowie ich oddarli z cech świętości drogiej pamiątek i rzucili na łup zniszczeniu i marnotrawstwu. Na tych miejscach, gdzie szumiały odwieczne lasy, w których cieniu rozkoszany tak lubo odpoczywali owocem nasi, gdzie ochładzające i czyste: bily źródła, a zwierzęta gasiły swe gragnienie, tam dziś bucha kłębami dymu mrowana gorzelnia, która ma się przyczynić do bogactwa krajowego, gdy tymczasem, wyrób z niej, rozpalając lud biedny w ciemności pograżony, wyciąga grosz ostatni ciężko zapracowany, aby swym nektarem zabójczym, zatopić resztki jego rozumu i moralności.

Nie troszczą się o las, pograżony w zbytku lub po za granicą kraju marnujący drogi grosz ojów znieuwielbia i rozpasany na wszystko młodzieńcze, a nie wie i nie może przewidzieć niebezpieczeństwa, że przyjdzie mu nie długo, ułosisz resztki niedopalonego w roskoszach życia, przepędzić w zimnej chacie, lub przepłacać po wysokim cenie kawałek drzewa, posyłając poń z trudem i kosztem, o kilku-milową odległość.

Wielu jest takich, którzy trzymając się tego najnie-dorzeczniejszego zdania (od którego profesor nasz drugiego kursu leśnictwa w Marymoncie s. p. Gustaw Henke, dla wykazania śmieszności tego twierdzenia, swój wykład zaczął) „nie było nas — był las, nie będzie nas — będzie las” — spokojnie wraz z dymem hawańskiego cygara, puszczały stoletnie sosny i całe zaskiepi starannie zahodowanego lasu. Jeżeli tak dalej z lasami naszymi postępować będziemy, bez względu na wyniszczenie ich, bez myśli o ich rozmnażaniu i oszczędzaniu, spełni się przepowiednia J. Kochanowskiego, który w usta satyra kładzie te wiesz-cze słowa:

„Gdzie pożrą, wreszcie rąba albo buk do huty,
Albo sosną na smole, albo dąb na skuty.
I muszę ja podobno, prze ludzi łakome,
Opuszczać jaskinie i góry świadome,
Sukać sobie na starość innego mieszkania
Gdzieby w ludziach nie było takiego starania
O to biedne pieniądze: wszak i drew po chwili
Nie najdą, żeby sobie izbę upalił.”

Trzysta lat upływa, jak żył Kochanowski, spełnia się przecież jego prorocтво. Dziwna rzecz, że tyle mówią i piszą o postępie, o oświeceniu i rozumie obecnego wieku, a popełniają jednak tak grube błędy i na hurt wycinamy lasy, które tak łatwo wyniszczyć, a tak trudno zahodować przez naturalne lub sztuczne obsiewy. Jak to długo nam czekać trzeba, ażeby choć krokiewka lub beleczka urosła z naszego starania. Pokażcież mi panowie, jak wiele macie lasów urządzonych wedle nauki leśnej? Pokażcież mi choć kilka morgów zasianego lasu na tych wykołonych i piaszczystych polach z pod uprawy rolnej wyrzuconych, gdzieś są te zagajniki starannie zachowywane? gdzież ta dbałość i troskliwość o przymnożenie i ochronienie lasów: a twierzę w postep i racjonalizm naszej ekonomji, o której tak chętnie i obszerne rozprawiacie. Chwała Bogu, że już zmniejsza się coraz więcej liczba tych, dla których urządzenie lasów i systematyczne zagospodarowanie, a tem samem nauka leśna jest anomalią i niepojętą sztuką. Są ludzie światli, którzy wyprowadzają pojęcia i dobrze zrozumianym interesem innych, stali się dla nas wzorem pracy, oszczędności i nieustannej troskliwości o rozmnażanie i zahodowanie lasów, a tym sposobem może i pozostałych pociągają i zachęca do naśladowania.

Sam widok siniejących z dala i guchym gwarem szemrzących lasów, kiedy je wicher kołysze, już nam sprawia przyjemność. Cóż dopiero, gdy się zapuszcimy w głąb dużych lasów np. puszczy Białowiejskiej: jakiego tam przyjemnego doznajemy wrażenia, gdy się ujrzymy sami wśród tych głuchych kniei? Jakże ta uroczysta cisza wymownie do naszej duszy przemawia. Jak tu lekko, jak swobodnie całą pierś chwytać te balsamiczne wonie. Patrzmy jak tu pigułkowy dąb, obok dwiestoletniej sosny damnie wznosi swoje czoło a rozpuszczając grube i silne swe konary, uraga burzom, osłaniając młodsze swe pokolenie. Jakaś tęsknota wpływa do duszy naszej, jakaś miła twoga przejmująca, a to wszystko uderzając nasze zmysły, zniewala nas ugiąć kolano i uroczystym hymnem wraz z całą naturą, śpiewać chwałę temu niepojętemu wszech rzeczy Stworzycielowi. Tym myśli i uczuć cisnie się do duszy naszej, i nie wiemy co wprzód podziwiać nad czem się zastanawiać i zdumiewać: czy nad wspaniałością i wielkością dębów i klonów, czy nad tą dziką, jeszcze ręką przemysłowca nietkniętą naturą lub nad tą cnądą harmonją, co dołatuje do naszego ucha i dzwoni z tysiąca pierśi leśnych pieśniarzy. O! tu każdy musi być poetą, musi rozszerzyć swe uczucia, bo dusza w tym zachwycie zdaje się ułatywać do tego życiodawczego źródła, skąd swój początek i nieśmiertelność wzięła! (d. n.)

Odessa, 18 listopada.

Przez czas niejaki ceny zboża u nas ciągle, lubo powolnie, spadały; obawy w miarę tego rosły olbrzymio. Dziś z przyjemnością donieść wam mogę, iż rzeczy wzięły obrót pomyślniejszy dla naszego rynku. W skutek nadzwyczaj-taności, dowód zboża ustał był niemal zupełnie, a zakupowanie go na wywóz, z powodu pomyślniejszych wiadomości z rynków Europy zachodniej, wzrosło: stało nastroj podniesienie się cen. Pomimo tego jednak obroty handlowe ze zbożem ostatnimi dniami były małe, sprzedający mocno obstaraj przy cenie, a to obstawanie znajduje poparcie w ciągłej, od dawna trwającej posusze, która przeszkodziła w części ukończyć zasiewy oziminy, w części złe po-

